

İncillere Göre Çarmıh

Halim IŞIK*

Abstract

According to the Gospels the Cross. *In our study, getting the Bibles as a basic resource, it is made historical evolution of Jesus Christ's death in the subject of "the cross". In christianity, Jesus's death on the cross is accepted as a sacrifice himself in the nama of primary sin. Indicated of Rome governer Pilatus as a causation of his death too is because of while that person is being political authority, it is understood to be that the quilties who are the duration of preparing the cross are Pharisees, Sadducaics and the other ecclesiastics from Jewish sect at that time. While it constitutes the most important belief part of Christianity like the reflections of primary sin, expiation and sacrifice of having been killed of Jesus on the cross, it is understood by letters in the New Testament that this character who prepared that situation is Saint Paul.*

Key Words: *Jesus Christ, the cross, Iscariotian Judas, Paul, Pharisees, Sadducaics.*

GİRİŞ

Hıristiyan teolojisindeki yeri; kurtuluşun zemini, bu dinin teolojik yapısının en önemli akidesi, Hıristiyan düşüncesinin merkezi gibi kabul biçimleri ile yerleşim kazanmış "Çarmıh Teolojisi", İsa Mesih'in çarmıha gerilmesi çerçevesindeki gelişmeleri işaret etmek üzere değerlendirilen teolojik bir problemdir. Hıristiyanlık inancında böylesine yerleşik ve yönlendirici alan bulması, Aziz Pavlus'un yorumlarının eseri olan çarmıh, kurtuluşa zemin teşkil edecek karakteriyle, kendisi dışındaki tüm olayların, ancak bu inancın yardımıyla anlaşılabilceği üst düzey bir kurum kabul edilir. Hıristiyan inancı / ilâhiyatının başlangıç noktasını teşkil etmek gibi bir önceliğe sahip olan "çarmıh teolojisi" terimi, VII. yy.ın ilk

* **Dr.**, Gökçeada (Çanakkale) Müftüsü.

yarısından itibaren İsa Mesih'in çarmıha gerilmesi konusundaki teolojiyi ifade etmektedir. Bu tabirin gelişmesi 1518 Heildelberg tartışmasına kadar gitmektedir. Burada Martin Luther, karşı bir görüş olarak "görmek; glory" ve çarmıh teolojisini ileri sürmüştür. Luther'in bu anlayışı çarmıha gerilmiş Mesih yoluyla vahyeden Tanrı üzerinde odaklanmaktadır. Vahiy ve kurtuluş öğretilerinin birbirinden kolayca ayrılan kavramlar olarak ortak hale geldiği çarmıh teolojisi, ahlâk ve akîde gibi Hıristiyan hayatını kuşatan niteliği ile Hıristiyan düşüncesinin merkezinde yer almaktadır¹.

Hakkında, bilhassa çocukluk ve gençlik dönemlerine ait birinci derecede kaynakların sınırlı olduğu İsa Mesih ile ilgili inanç ve telakkiler Hıristiyanlığın en belirgin yüzüdür. Zira bu dinin teolojisinde İsa'nın dünyevi hayatından çok, ölümü, dirilmesi ve semaya yükselmesi gibi, zaman içinde "çarmıh" figürü etrafında bütünlük kazanacak inanç ve doktrinler önem taşımaktadır. Hıristiyanlığın, esasen ön plana çıkan en görünür çehresi, İsa Mesih'in anılan konumu ile ilgili özelliği ve bunların teolojik alana yansıyanıdır. Pavlus'un ilâhiyat anlayışı üzerine inşa edilmiş olan günümüz Hıristiyan inanç sisteminde, İsa'nın dünyevî hayatı değil, çarmıhtaki ölümü, ölümden dirilmesi en önemli unsur kabul edilmektedir. Yeni Ahid külliyatında bulunmayan Yakub İncili, Yunanca metninin adı "İbrani Mütefekkir Thomas'ın 'Rabb'in Gençlik Faaliyetleri Hakkındaki Haberler" ve birinci bölümü '..ülkemizde doğan efendimiz İsa Mesih'in büyük işlerini ve çocukluğunu putperest kardeşlerimize anlatmak istiyorum' ibareleri ile başlayan İbrani Thomas'nın, yine İsa'nın çocukluğu hakkındaki İncili, İsa'nın doğumu ve çocukluğu ile ilgili çok geniş bilgiler veren İncillerdir. Hatta anlatımlarına Kur'an'da olduğu gibi Meryem'in doğumundan itibaren başlarlar. Zaman içersinde Geç Devir Çocukluk İncilleri adıyla anılan ve Süryanice metinlere dayanan İnciller,² Kilisece kanonik (sahih) kabul edilmezken, İsa'nın çarmıhtaki ölümünü vurgulayan mevcut İnciller sahih kabul edilmişlerdir.³

İncillerde İsa Mesih'in ölümünün gerçekleştiği idam şekli olarak sunulan çarmıh, "dört çivi" anlamında Farsça bir terkip (çehar mih) olup, biri dikey diğeri yatay iki ağacın oluşturduğu haç⁴ şeklindeki darağacını

1 Alister E. McGrath, "Pavlus'ta Çarmıh Teolojisi", (çev., Mustafa Alıcı), Cengiz Batuk, *Pavlus'u Düşünmek - Pavlus'un Teolojik Dünyası*, Ankara 2006 içinde, 255-256.

2 Ekrem Sarıkçıoğlu, "Hıristiyanlarda Çocukluk İncilleri", *Türkiye İ. Dinler Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, Samsun 1992, 5 - 34.

3 Ömer Faruk Harman, "İsa", *DİA*, XXII, İstanbul 2000, 465 - 472.

4 Mahmut H. Şakiroğlu, "Haç", *DİA*, XVI, İstanbul 1996, 522-524.

ifade etmektedir. Çarmıha germe cezası, Antikçağ uluslarından Asurlular, Persler, Kartaca Fenikelileri, Mısırlılar, Yunanlılar ve sonraki dönemde Romalılar tarafından yaygın şekilde uygulanan bir idam biçimidir.⁵ Bu iş için önceleri sadece bir kazık kullanılıyor, mahkûm buna bağlanıp ölüme terk ediliyordu. Grekler ve Romalılar bu usulü değiştirerek suçlu köleleri, esirleri, yabancıları, aşağı sınıftan kimseleri ve iğrenç suç işleyenleri cezalandırmak için çarmıhı yaptılar. Bu tür cezalandırmada infaz yerinde bulunan kazığa bir tahta eklenerek çarmıh tamamlanmış oluyordu. Suçlu tahtaya bağlanıyor, bazen kolları iki yana açılarak çarmıhın iki kanadına çivileniyordu. Romalılarda çarmıha germe cezası onur kırıcı bir idam şekli kabul edildiği için, devlete isyan edenlerin dışında Roma vatandaşlarına uygulanmıyordu. Bu idam şeklinde genellikle suçlu kırbaçlandıktan sonra idam mahalline kadar tahtasını taşımaya zorlanırdı. İşlediği suç bir levha üzerine yazılarak boynuna asılır veya bir başkası tarafından önünde taşınırdı. Daha sonra bu levha diğer suç adaylarına ibret olması için çarmıha gerilecek şahsın önünde tespit edilirdi. Çarmıhlar şehir dışında kurulmakla beraber işlek yollara, sık uğrak yerlerine yakın olmasına da özen gösterilirdi.⁶

Diğer taraftan Eski Ahid’de, çarmıha benzer bir idam biçiminin varlığına dikkat çekilmektedir. Bu idam uygulamasında suçluyu ağaca asmak, yere yatırıp veya dikey olmak üzere kazıklara çakmak şeklinde gelişmiş çarmıha ilkel modeller teşkil ettiği düşünülebilir.⁷

Hıristiyanlık inancında İsa’nın çarmıh üzerinde ölümünün boyutlarında “acı çeken-ölen” vurgulamalarının, “Tanrı”⁸ ile “ölüm” ü yan yana

5 Çarmıhta idam ile cezalandırma Eski Yunan’da sadece azılı katillere uygulanan nadir bir ceza işlemi iken, Romalılarda sıklıkla görülen bir uygulamadır; cürüm işlemiş köleler, korsanlar, hırsızlar, efendisine isyan eden köleler, yalancı şahitlik yapmış kişilere uygulanan ceza işlemidir. H.Leclercq, “Croix et crucifix”, *Dictionnaire d’archéologie chrétienne et de liturgie*, tome troisième, Paris 1948, 3046 – 3047.

6 “İsa da kendi kanıyla halkı kutsal kılmak için kent kapısının dışında elem çekti” İbranilerle Mektup, 13 / 12. Oradan geçenler başlarını sallayıp İsa’ya sövüyor, ‘Haydi kurtar kendini, Tanrı’nın oğluyun çarmıhtan in!’ diyorlardı.” Matta 27 / 39 - 40. Yeni Ahid’deki diğer örnekler için bkz., Markos 15 / 29, 34 - 35; Luka 23 / 35, 48 - 49. Günay Tümer, “Çarmıh”, *DIA*, VIII, İstanbul 1992, 230.

7 “Ay Kralını ağaca asıp akşama dek orada bırakan Yeşu, güneş batarken cesedi ağaçtan indirerek kent kapısının dışına attırdı. Cesedin üzerine taşlardan büyük bir yığın yaptılar.” Yeşu 8 / 29. Eski Ahid’de tema ile ilgili diğer örnekler için bkz. Sayılar 25 / 4, Tesniye 21 / 22-23, Yeşu 10 / 26, II. Samuel 21 / 6, Ezra 6 / 11, Ester 2 / 23, 5 / 14, 6 / 4, 7/9. André - Marie Gerard, “Croix, Crucifixion du Christ”, *Dictionnaire de la Bible*, Paris 1989, 234-237.

8 Kilisenin Tanrı inancı bağlamında “İsa Mesih, Tanrı’dır – İsa, Tanrı’nın özelliklerine sahiptir” adlı bölümler ve detaylı bilgi için bkz., Josh Mc Dowell – Bart Larson, *Mesih İsa’nın*

getiren iki uç birimin birlikte anılmasının yansımaları vardır ve bu hal, anılan teolojik problemin izahını, dogmadan başka bir şeyle mümkün olmayacak şekilde derin ve geniş bir havzada biriktirmiştir. Helenistik dünyaya tanıklık etmiş ilk dönem Hıristiyanlığında kişi veya gruplara ait günah, hata, nedamet gibi figürlerden kaynaklanan duygular aslî günah ve kefaret inançlarını doğurmuş, bunların uzantıları, kurban gibi kanlı bir karşılık bulmuş ve İncillere “çarmıh” teması ile yansımıştır. Yorucu ve bıktırıcı mitolojik öykülerden beslenen Helen kültürü, Hıristiyanlık adına kötülükten arınmış bir hayata arzu etmiş ve bunun sonucunda “kendisinin ve insanlığın kurtuluşunun” zihni oluşumlarına dinamizm getirmiştir. Böyle bir dönemden çıkmış olan toplumun, çarmıhı kabullenmesinde zorlayıcı unsurlar yoğunluk taşımayacağından bu düşünce bütünlüğü İsa Mesih’i ebedî dünyaya “çarmıh” trajik ikliminde hazırlamıştır.⁹

Çarmıha gerilme alçaltıcı bir ceza yöntemi olduğundan uzun bir süre ele alınmamıştır. İmparator Constantin’in iktidarında çarmıha germe cezası kaldırıldığından özellikle V. yy. ile birlikte daha da yaygınlık kazanarak, İsa’nın çarmıh üzerindeki figürleri yapılmaya başlanmıştır. Buna göre İsa Mesih’in, bilinen cezalandırılma yöntemine Lâtince’den türetilen “cru-cifix”, çarmıhtaki ölümünü anlatan figürlere ise “haç” anlamına “croix” terimleri kullanılmıştır.¹⁰

Hıristiyan sanatında İsa Mesih’in çarmıha gerilmesinin tasvirlerinin bu geç dönemden itibaren ortaya çıkmasında o zamana kadar bu konuda çeşitli yorumların geliştirilmesi ve konsillerde bununla ilgili kararlar alınarak Kilise’nin tavrının belirlenmesi etkili olmuştur.¹¹

Haç, Tanrı ile yerküre arasında uyum ve ahengi simgeleyip dört ana yönü (yer, gök, uzay, zaman) işaret eden figüründeki zenginliği ile temel motif teşkil eder. Dikey kolları Ekvator planına göre Kutuplara, yatay kolları gece-gündüz eşitliğe ve gündönümüne işaret ederken kollarının kesim noktası “merkez” i imgelemektedir. Geleneksel Hıristiyan haç hayat ağacı, gök ile yerin birleşen noktası, Tanrı’nın mührü (Lâtin Haç) gibi zengin simgeleri yanında İsa’nın çarmıhta can vermesi trajedisini yüklen-

Tanrılığı, İstanbul 2001. Eserde İsa ile ilgili verilen bilgilerde şu ifadeler göze çarpmaktadır: “Tüm evrenden önce var olan, yaratılmamış, Tanrı ile aynı öze sahip, ışık veren, tamamıyla Tanrı olan, Kutsal Ruh’un aracılığı ile bakire Meryem’den doğarak beden olup hepimizin kurtuluşunu sağlayan Rab İsa Mesih...” Dowell – Larson, 9–16, 43–49.

9 Leclercq, 3046 – 3047.

10 Leclercq, 3066.

11 Günay Tümer, “Çarmıh”, *DİA*, VIII, İstanbul 1983, 230.

miş bir işlev görür. Buna göre Haç üzerinde can veren İsa, tüm insanlığı kurtarması ve varlıkların bütün derinliklerini hissetmesini sağlamakta kutsallık taşır. İnanç bağlamında kırmızı kumaş üzerindeki Haç, haçlı seferleri çağrışımı ile Aziz Sépulcre¹² ve Kudüs'ün fethini vurgular. Haç, kimya biliminde dikey kolu ile enerji, aktif ve eril birimi sembolize ederken, yatay koluyla durağan ve dişil birimleri simgelemektedir.¹³

Mısırlılarda Nil'in anahtarları kabul edilen kulplu Haç, hayat veren yoğunluğu ve bereketi temsil eder. Bu Haç Hıristiyanlıkta, aynı zamanda katedrallere mimarî ilham kaynağı oluşturan bir anlatımdır. Ortaçağ kiliselerinde Haç, en asal formlardan birini teşkil ederken zaman, uzay, gök ve yeri simgelemektedir. Hıristiyan dünyasında Haçın iç yapısı İsa'yı ve dört İncil'i de anlatmaktadır. Haçın bir başka figürü olan gamalı olanı ise hoşgörüsüzlük ve ölümü sembolize etmektedir¹⁴ ve Hinduizm'in de sembollerinden olan Svastika (Sanskritçe) asıllı bir dinî motiften esindir.¹⁵

Bizim burada yapacağımız çalışma, İncilleri birim kaynak olarak İsa Mesih'in ölümünün, çarmıh motifi çerçevesinde temellenen teolojik yansımaları ile değerlendirilmesi olacaktır.

İncillerde Çarmıh

İsa Mesih'in çarmıha gerilmesi vakası, Hıristiyan kutsal kitabı külliyatı bünyesindeki dört İncil'in tümünde zikredilir. Ölümünden önce İsa, kendisinin öldürüleceğini ve tekrar dirileceğini On iki havarisine haber vermektedir. Snoptik¹⁶ İncillerde bulunup, Yuhanna İncilinde anılmayan bu bilgiye göre İsa Mesih, öğrencilerine şunları söyler: “ Şimdi Kudüs'e gidiyoruz. İnsanoğlu,¹⁷ baş hahamların ve din bilginlerinin eline teslim

12 İsa Mesih'in gömüldüğü yerde yapılan, Kudüs Hıristiyanlığının en önemli tapınağı. IV. yy. da Constantin tarafından inşa edilen Kilise zaman içinde kaybolmuş, günümüze Haçlı seferlerinin izlerini taşıyan kalıntıları ile ulaşabilmiştir. Papa IX. Pie döneminde (1847) Aziz Sépulcre adlı bir hizmet birimi kurulmuştur. *Le Petit Larousse (PL.)*, “Sépulcre”, Paris 2000, 1656.

13 Nadia Julien, “Croix”, *Le Dictionnaire des symboles*, Alleur (Belgique) 1989, 94.

14 Julien, 95 – 96.

15 *PL.*, 980.

16 Yunanca “Sunopsis” kelimesinden gelen kavram, aralarındaki küçük nüanslarla birlikte yaklaşıklık temalara değindiğinden “benzer görüş” anlamında, Yeni Ahid'in ilk üç İnciline (Matta, Markos, Luka) verilen addır. Paul Poupard, “Synoptique”, *Dictionnaire des religions*, II, Paris 1993, 62 -64.

17 İncillerde “Kurtarıcı, Yüce'nin Oğlu, Davud Oğlu, Tanrı'nın Oğlu, Rab, Beden Aracı, Başlangıç ve Son” sıfatları ile İsa Mesih'e özgü kullanılan bir unvandır. Hıristiyanlar Tevrat'ın Daniel Kitabı'nda (Rüyalarımda insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla geldiğini gördüm; 7 / 13) geçen 'insanoğlu' tabiriyle İsa Mesih'in kastedildiğine inanırlar. *Kutsal Kitap*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2001, 1615.

edilecek, onlar da onu ölüm cezasına çarptıracaklar. Onunla alay etmeleri, kamçılıyıp çarpmıha germeleri için onu öteki uluslara teslim edecekler. Ne var ki o üçüncü günde dirilecek.”¹⁸

İsa Mesih'i çarpmıha götüren süreçte en önemli kişiliklerden biri olan İskaryotlu Yahuda ile ilgili bilgi dört İncil'in yanında Resullerin İşleri'nde de yer alır. Buna göre Yahuda, başlangıçta İsa Mesih'in talebelerinden olup sonradan otuz gümüş para karşılığında İsa'yı Yahudi baş kâhinlerine ihbar ederek ihanet eden havarisidir.¹⁹ Yahuda, kendisinin ihbarı ile İsa Mesih'in, Roma valisi Pilatus'a teslim edilmesi üzerine yaptığına pişman olur. “Ben suçsuz birini ele vermekle günah işledim” deyip aldığı paraları Mabedin içine fırlatıp oradan ayrıldıktan sonra kendini asarak intihar eder.²⁰ İsa Mesih'in en yakın havarilerinden, Katolik Kilisesinin ilk papa kabul ettiği Azizi Petrus'un, İsa'yı ölümünden kısa bir süre önce onunla olan dostluğunu üç kez inkâr etmesi bu süreçteki bir başka gelişmedir. İsa Mesih, Yahudi Yüksek Kurulu'nun (Sanhedrin)²¹ huzurunda sorguya çekilirken gerçekleşen bu olay bütün İncillerde anılmaktadır.

İsa'nın çarpmıhta ölüme giden vetirenin başlangıcındaki bu ön bilgilerden sonra, hadisenin İncillerde anlatılanlardan oluşan panoramasına bakabiliriz.

İsa Mesih'in, öğrencileri ile birlikte Getsemani'de²² bulunduğu bir sırada, “İşte saat yaklaştı, İnsanoğlu günahkârların eline veriliyor. Kalkın gidelim. İşte beni ele veren geldi” demesiyle birlikte havarilerinden olan İskaryotlu Yahuda, yanına gelir. Beraberinde baş hahamlarla halkın ileri

18 Matta 20 / 17-19; Markos 10 / 32 - 34; Luka 18 / 31 - 34.

19 Yeni Ahid'de Yahuda'nın isminin de bulunduğu havarilerin ad listesi toplam dört yerde verilir. Bunlardan bir yer hariç (Resullerin İşleri 1 / 13) diğer üç listede Yahuda'nın adı “İsa'ya ihanet eden İskaryotlu Yahuda” tanımlaması ile anılır (Matta 10 / 2 - 4; Markos 3 / 16 - 19; Luka 6 / 14 - 16). Osman Cilacı, “Havari”, *Dia*, XVI, İstanbul 1997, 513.

20 Matta 27 / 3-5. Yahuda'nın ölümü ile ilgili Yeni Ahid'in bir başka yerinde değişik bir bilgi bulunmaktadır. Buna göre Yahuda “yaptığı kötülüğün karşılığında aldığı ücretle bir tarla satın alır. Sonra baş aşağı düşer, bedeni yarılır ve bütün bağırsakları dışarıya dökülerek ölür.” Resullerin İşleri, 1/18.

21 Yeni Ahid'in on beş ayrı yerinde anılan Aramice asıllı terim İsa döneminde Yahudilerin millî meclisi ve bu adla kullanılan yetmiş kişilik; önemli kâhinler, ileri gelenler ve din bilginlerinden oluşan, başkâhinin başkanlık ettiği şuranın adıdır. MÖ. III. yy. sonlarında görülmüş, Kudüs mabedinin yıkılması (MS.70) ile lağvedilmiştir. *Concordance*, “Sanhédrin”, 657; *PL.*, 915 ; Daniel - Rops, *Histoire sainte*, Paris ts., 318.

22 Yeni Ahid'de iki kez tekrarlanan (Matta 26 / 36; Markos 14 / 32) bu mekân adı, İsa'nın çarpmıha gerildiği yerin ismi olup Aramice'de “yağ presi” (İbranice, Getsemani, Fr. Pressoire à l'huile) anlamına gelmektedir. *Traduction oecuménique de la Bible (TOB.)*, Paris 1982, 1513.

gelenleri tarafından gönderilmiş kılıçlı sopalı bir kalabalık vardır. İsa'ya ihanet eden Yahuda "Kimi öpersem İsa odur, onu tutuklayın!" diye, öncesinde onlarla sözleşmiştir. Doğruca İsa'ya gidip "selâm efendim!" diyerek onu öper. İsa'nın " ne yapacaksan yap!" karşılığını vermesi üzerine Yahuda ile birlikte gelen grup İsa'yı yakalayıp tutuklar.²³

İsa ile birlikte öğrencilerinden biri (Petrus), ani bir hareketle kılıcını çeker, baş hahamın kölesinin kulağını uçurur. İsa çoğu kez yaptığı gibi burada da geleceğe ait gizemli bir mesajını şu sözlerle anlatır: "Kılıcını yerine koy. Kılıç çekenlerin hepsi kılıçla ölecektir. Beni Babamdan yardım isteyemez mi sanıyorsun? İstesem hemen şu an bana on iki tümenden²⁴ fazla melek gönderir. O zaman böyle olması gerektiğini bildiren Kutsal Yazılar nasıl yerine gelir?²⁵ "

İsa Mesih bundan sonra kalabalığa dönüp " beni niçin bir haydutmuşum gibi kılıç ve sopalarla yakalamaya geldiniz? Size her gün mabette ders veriyorken, beni tutuklamadınız"²⁶ der ve bir sona doğru gitmekte olan bu gelişmelerin, Eski Ahid'deki bazı cümlelerde haber verilen müstakbel oluşumlara başlangıç teşkil ettiğini vurgular. Yeni Ahid, bünyesindeki bu vurgulamalardan birinde Eski Ahid'de Peygamber Zekarya'nın bir sözü ile anlattığı hadisenin, İsa'nın şahsında vuku bulacak bu gelişmelerin çerçevesine işaret ettiğini kabul eder.²⁷

İsa'yı tutuklayanlar onu Başhaham Kayafa'ya götürürler. Yahudi din bilginleri ve diğer ileri gelenler de orada toplanmış, İsa'yı ölüm cezasına çarptırmak için kendisine karşı yalancı şahitler aramaktadırlar. Kayafa ve Sanhedrin kurulundaki yargılamada şahit çıkmasına rağmen hedeflerine

23 Matta 26 / 45-46; Markos 14 / 41-42; Luka 22 / 47-48.

24 İsa Mesih zamanında Roma ordusunun "lejyon" denilen ve yaklaşık 6000 askerden oluşan birliği. Buradaki "tügen" terimi sembolik değil, reel bir askerî birimdir. *Kutsal Kitap*, İstanbul 2001, 1621.

25 Matta 26 / 52-54; Markos 14 / 43-50; Luka 22 / 47-53; Yuhanna 18 / 3-12. Yeni Ahid'de gösterdiğimiz bu dört alıntının ilk ikisinde, İsa Mesih'in kullandığı "Kutsal Yazılar" ifadesinin, Eski Ahid'de bazı peygamberlerin, İsa'nın başına gelecek olaylara dikkat çektiğine ilişkin telmih ve işaret olduklarına inanılmaktadır. Bunlara hareket noktası teşkil eden örnekler için bkz., Mezmurlar 22/1-3; İşıya 40 / 3 (Matta 3 / 3); Daniel 9 / 27; Zekarya 13 / 7; Malaki 3 / 1.

26 Matta 26 / 47-56; Markos 14 / 48-49; Luka 22 / 47-53; Yuhanna 18 / 3 -12.

27 "Onlar da ücret olarak bana otuz gümüş verdiler. Böylece bana biçtikleri yüksek değer karşılığı olan otuz gümüşü alıp Rabbin tapınağındaki çömlükçiye (hazineye) attım." Zekarya 11 / 12-13. Eski Ahid'deki bu ifadesinden Peygamber Zekarya'nın, Hain Yahuda'nın İsa'ya ihanetinden duyduğu vicdan azabıyla Mabedin ortasına fırlattığı otuz gümüş paraya telmihte bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda diğer örnekler için bkz., Mezmurlar 22 / 7 - 8, 18; Tesniye 21 / 6-9; Levililer 24 / 16; İşıya 50 / 6.

varamazlar. Sonunda ortaya çıkan iki kişi “ Bu adam Ben Tanrı'nın Mabe-dini yıkıp üç günde yeniden kurabilirim dedi ”²⁸ der. Başhaham ayağa kalkıp, Tanrı'nın oğlu olduğu ve Mabe-di yıkacağı iddiaları üzerine İsa'dan savunma isteyince bir süre suskun duran İsa nihayet şöyle cevap verir: “ Söylediğin gibidir. Üstelik size şunu söyleyeyim. Bundan sonra İnsan-oglu'nun kudretli olanın sağında oturduğunu ve göğün bulutları üzerinde geldiğini göreceksiniz.”²⁹ Bunun üzerine Başhaham, İsa'nın giysilerini yırtarak, “Tanrı'ya küfretti, tanıklara ihtiyacımız kalmadı” deyince, kalabalık “ölümü hak etti!” diye karşılık verir, İsa'nın yüzüne tükürüp yumruklar.³⁰ Taşkın grubun İsa Mesih'e, içinde bulunduğu bu zor durumdan, iddia ettiği peygamberliğinin dahi kendisini kurtaramayacağı iddialarını hakaretlerle haykırdıkları esnada, en yakın Havarisi Petrus'un İsa'yı ölü-münden önce üç kez inkâr edeceği gelişmesi yaşanır.³¹ Ertesi sabah bütün hahamlar ve halkın ileri gelenleri İsa'yı ölüm cezasına çarptırmak konusunda anlaşılır ve Roma Valisi Pilatus'a teslim ederler. Bunu öğrenen havarilerinden İskaryotlu Yahuda İsa'ya ihanetinden doğan vicdan azabı ile intihar eder. İsa Valinin huzuruna çıkartılır. Vali, başhaham ve diğer din büyüklerinden ileri gelenler kendisini suçlarlar. İsa, kendisine yöneltilen hiçbir ithama cevap vermez.

Valinin her Fış Bayramında bir mahkûmu serbest bırakması gelene-ği vardır. Barabba adlı bir haydutla İsa Mesih'ten birinin özgürlüğü konu-sundaki tercihini orada toplanan halka bırakır. Esasen Vali bunların İsa'yı kıskançlıklarından dolayı kendisine teslim ettiklerinin farkındadır. Hatta karısı, Valiye rüyasında gördüklerinin etkisiyle “ doğru adam ” diye tanımladığı İsa'ya zarar vermemesini tavsiye etmektedir. Fakat taşkınlıkları had seviyeye ulaşan kalabalık İsa'yı değil Barabba'yı özgür bırakmasını telkin ederler. Valinin, İsa'yı ne yapması gerektiğini sorması üzerine, bir ağızdan “Çarmıha gerilsin !” nidalarıyla bağırırlar; Vali Pilatus'un “O ne kötülük yaptı?” sualine aynı hezeyanla karşılık verirler. Vali elinden bir şey gelmediğini, aksine önünü almayacağı bir kaosun başladığını görün-ce eline su alır, kalabalığın önünde ellerini yıkar ve “Bu adamın kanından ben sorumlu değilim, bu işe siz bakın!” der. Kalabalığın cevabı şöyle olur:

28 Matta 26 / 60-61; Markos 14 / 53-65; Luka 22 / 54-55; Yuhanna 18 / 13-14

29 Matta 26 / 64.

30 Matta 26 / 65-68; Markos 14 / 63-64; Luka 22 / 63-64.

31 Matta 26 / 31-35; 27 / 69-74; Markos 14 / 27-31; 66 / 72; Luka 22 / 31-34; 54-62; Yuhanna 13 / 36-38, 18 / 15-18; 25-27.

“Onun kanının sorumluluğu bizim ve çocuklarımızın üzerine olsun!” Bunun üzerine Vali Pilatus grubu yatıştırmak amacıyla Barabba adlı haydu du serbest bırakır,³² İsa’yı kırbaçlattıktan sonra çarمیha gerilmek üzere askerlere teslim etme kararı verir.³³

Diğer yandan İsa’nın yargılanması için kurulan mahkemenin yargıç kürsüsünde oturan Vali’ye, karısı, gördüğü bir rüyasını “ O doğru adama dokunma! Dün gece rüyamda onun yüzünden çok sıkıntı çektim” diye haber gönderir. Olayların gelişiminin başından itibaren, İsa’nın değil idama, yargılanmaya bile müstahak bir mahkûm olmadığıнын farkında olan Vali, sadece Yahudi taşkınlığını yatıştırmak adına İsa’yı idam edilmek üzere Romalı askerlere teslim eder.³⁴

Vali Pilatus, İsa’nın öldürülmemesi taraftarı olmasına, bu bağlamda masum konumda bulunmasına rağmen, Katolik “kredo” sında (İnanırım ki İsa Mesih, Pilatus’un zulmü altında eza görmüştür) adı geçen bir kişiliktir. Valinin, anılan masumiyetine karşın iman esaslarına (kredo) yukarıdaki ifade ile girmiş olması, dönemin siyasî otoritesi olmasından kaynaklanan bir durum olarak değerlendirilmektedir.³⁵

Valinin askerleri İsa’yı vali konağına götürür, soyup üzerine bir kaftan giydirirler. Dikenlerden bir taç³⁶ örüp başına koyarlar, sağ eline bir kamış tuttururlar. Önünde diz çöküp “ Selâm ey Yahudilerin kralı! ” diyerek İsa ile alay ederler.³⁷ Kaftanını üzerinden çıkartıp kendi elbisesini giydirirler ve çarمیha germeye götürürler. Diğer İncillerden farklı olarak Luka İncilinde anlatılmayan bu detaydan sonra dışarıya çıktıklarında Si-

32 Matta 27/17-26; Markos 15/ 14-15; Luka 22/25; Yuhanna 18/38-40.

33 Matta 27/11-26; Markos 15/2-15; Luka 23/3-5, 13-24; Yuhanna 18/33, 19/16.

34 Valinin karısının rüyasından sadece Matta İncilinde söz edilmektedir (27 / 19).Yine Valinin İsa’yı savunmak bağlamında “Oysa ben, kendisini suçladığınız konularda onda hiçbir suç bulamadım. Hirodes de bulamamış olmalı ki onu bize geri gönderdi. Görüyorsunuz ölüm cezasını gerektiren hiçbir şey yapmadı (Luka 23 / 13-17)” ve “Sonunda bağırışları baskın çıktı ve Pilatus, onların isteklerinin yerine getirilmesine karar verdi.” (23 / 23-24) sözlerinden, Valinin İsa’nın masumiyetini teslim etme ve onu aklama gayretinde olduğu anlaşılmaktadır.

35 Heinrich Denzinger, *Symboles et definitions de la foi catholique*, Paris 1996, 6-10. Bu kanaatin, görüştüğümüz Yeşilköy (İstanbul) Lâtin Katolik Kilisesi mensubu ilâhiyatçılarınca da vurgulanan bir tespit olduğu izlenmiştir. H.I.

36 Çoğunlukla ağaç dallarından veya çiçeklerden örülen; özellikle dinî iktidarı ve erdemi simgeleyen “ taç” figürü Mısırlılarda sadece putların ve Firavunların başlarına giydirilirdi. Eski Yunanda her tanrıya ait bir taç var olup bazen cenaze ve mezarlık tören ve ayinlerinde kullanılan bir değere sahiptir (Julien, “Couronne”, 92 -93.). Ağustos 2004’ de Atina’da yapılan Yaz Olimpiyatları’nda dereceye giren sporcuların başına defne yaprağından örülmüş taç giydirilmesinin, kullanıma örnek teşkil eden tarihî bir görüntü sergilediği düşünülebilir.

37 Yuhanna 19 / 3.

mon adlı Kirene'li bir adama rastlarlar, İsa'nın çarmihını ona zorla taşıtır- lar.³⁸ İsa, Golgota³⁹ denilen yere getirilir ve iki yanında birer mahkûmla birlikte çarmıha gerilir. Askerler İsa'yı çarmıha gerdikten sonra kura çekerek giysilerini aralarında paylaşırlar,⁴⁰ yanında nöbet tutarlar ve başının üzerine " Bu, Yahudilerin kralı İsa'dır " yazılı bir suç yaftası asarlar. Yahudi yetkililer ve din bilginleri Pilatus' tan çarmıha gerilenlerin bacaklarının kırılmasını ve cesetlerin çarmıhtan kaldırılmasını isterler. Zira Hazırlık Günü⁴¹ olduğundan cesetlerin Şabat (Cumartesi) günü çarmıhta kalmasını istemiyorlardır. Askerler gidip önce birinci mahkûmun, sonra da ikinci mahkûmun bacaklarını kırarlar. Sıra İsa'ya gelince ölmüş olduğunu görmeleri üzerine bacaklarını kırmaktan vazgeçerler. Buna rağmen askerlerden biri İsa'nın böğrünü mızrağı ile deler. Bedeninden kan ve su akar. İncillere göre bu hal, daha önceden Tevrat ve Zebur'da haber verilmiştir ve İsa'nın şahsında gerçeklik kazanmış bir mucizedir: "Evden dışarı etinden çıkarmayacaksın ve ondan bir kemik kırmayacaksın."⁴²

İsa, ölmeden önce beraberinde çarmıhta can veren haydutlarca da hakarete uğrar.⁴³ Öğleyin saat on ikiden üçe kadar ülkenin üzerine karanlık çöker. İsa yüksek sesle "Eli Eli lama sabaktani; Tanrım Tanrım beni neden terk ettin?"⁴⁴ diye bağırır. Orada bulunanlardan bazılarının bu sesi

38 Matta 27/32.Yine Yeni Ahid'in bir başka yerinde çarmıhın Golgota'ya kadar Kirene'li Simon'a değil, bizzat İsa'ya taşındığı şeklinde birbiri ile uyuşmayan bir bilgi de bulunmaktadır (Yuhanna 19/ 17).

39 Aramice'de "kafatası, kafa kemiği" anlamına gelen kavram, Yeni Ahid'in üç yerinde (Matta 27 / 33 – 34; Markos 15 / 22; Yuhanna 19 / 17) geçmektedir. Hafif bir yükseltiyeye sahip bu coğrafi mıntıka için ayrıca, bkz., Luka 23 / 33 ; Yuhanna 19 / 41.

40 İncillerin hepsinde anlatılan, İsa'nın elbiselerinin askerler arasında paylaşılması hadisesi ve bu çerçevedeki gelişmeler (Matta 27 / 35; Markos 15 / 24; Luka 23-34; Yuhanna 19 / 23-24) Yeni Ahid'e göre bir ilâhisinde bizzat Davud tarafından haber verilmiştir: "Tanrım Tanrım beni neden terk ettin?.. Beni gören herkes alay ediyor / Sırıtp baş sallayarak diyorlar ki / ' Sırtını Rabb'e dayadı, kurtarsın bakalım onu / Madem onu seviyor yardım etsin! / Giysilerimi aralarında paylaşıyorlar/ Elbisem için kura çekiyorlar." Mezmurlar 22 / 1, 7-8, 18.

41 Perşembe günbatımından Cuma günbatımına kadar olan süre. Bu zaman içinde Yahudiler, Yom Şabat (Cumartesi; Musevilerin ibadet günü. Cuma gün batımından Cumartesi günbatımına kadar olan süreyi kapsar. Bkz. Çıkış 20 / 8 – 11; Tesniye 5 / 12 – 15.) için hazırlık yaparlar.

42 Çıkış 12 / 46.

43 Matta 27/44; Markos 15/32. İsa Mesih'in çarmıha gerilmesi anını bazı çelişkili anlatımlarla veren İncillerdeki bilgilerden bir diğerinde, haydutlardan biri ona hakaret ederken, diğeri ise iman etmektedir (Luka 23/39-43).

44 Matta 27 / 45 -50; Markos 15 / 33 -37; Luka 23 / 44 -46; Yuhanna 19 / 28 -30. İsa'nın ölüm anını anlatan bu dört yerden, birinci alıntıda İsa (Matta), Tanrı'ya "Eli Eli" diye hitap ederken, ikincisinde "Elohi Elohi" şeklinde seslenir. Üçüncü alıntıda "Baba, ruhumu ellerine bırakıyorum" diye hitap ederken Yuhanna İncilinde ise kendisine şarap tattırılır; "tamamlandı" der ve ruhunu teslim eder.

işitip “Bu adam İlyas’ı⁴⁵ çağırıyor” demeleri üzerine içlerinden birisi koşup bir sünger getirir, eski şaraba batırır, bir kamışın ucuna takarak İsa’ya içirir ve “bakalım İlyas gelip onu kurtaracak mı?”⁴⁶ şeklinde alay eder.

İsa yüksek sesle bir kez daha bağırır ve ruhunu teslim eder.

O anda olağanüstü birçok hadise meydana gelir. Mabedin perdesi yukarıdan aşağıya yırtılarak ikiye bölünür, yer sarsılır, kayalar yarılr, mezarlar açılır, kutsal birçok kişinin cesetleri dirilir. Öyle ki bu cesetler İsa’nın dirilişinden sonra Kudüs’e girerler ve insanlara görünürler.⁴⁷

Bir akşamüstü, İsa’ya olan sevgisini gizleyen Sanhedrin üyelerinden Yusuf⁴⁸ adlı bir şahıs, Vali Pilatus’un da izni ile İsa’nın cesedini bir beze koyup kaya mezara gömer. Girişine büyük bir kaya parçası koyup oradan ayrılır. Ertesi gün Ferisiler Valiye, “Efendimiz, o sahtekârın, ölümünden önce ‘ben öldükten sonra dirileceğim’ dediğini hatırlıyoruz. Öğrencilerinin, onun cesedini çalmaması için mezarı güvenlik altına alalım. Aksi halde öğrencileri cesedi çalar ve halka ‘ölümden dirildi’ derler. Son aldatmaca ilkinden beter olur” sözleriyle taşı mühürleyip mezarı güvenlik altında tutmaları konusunda izin alırlar.⁴⁹

Bir sabah vakti Mecdelli Meryem⁵⁰ ve Yakup ile Yusuf’un annesi Meryem, mezarı görmeğe gelirler. Bu esnada büyük bir deprem olur. Bir melek, mezarı örten taşı yuvarlayıp üzerine oturur. Nöbetçiler dehşetle yere yığılırlar. Melek, kadınlara İsa’yı aradıklarını bildiğini fakat onun burada olmadığını, dirildiğini söyler. Kadınlar, İsa’nın havarilerine bu olağanüstü

45 İncillerde İsa’nın çarmıhta iken “İlyas” ismini anması, adı Kur’an-ı Kerim’de İlyas (6 / 85; 37 / 123), Eski Ahid’de İlyas (II. Tarihler 21 / 12; I. Krallar 17; II. Krallar 11 / 12) olarak geçen peygambere işaret kabul edilir. Eski Ahid’de verilen bilgilerde İlyas(s), tıpkı Hanok (İdris) gibi ölümü tatmadan göklere yükseltilir. Yeryüzünden, ateşten araba ve ateşten atlarla alınır, bir kasırga içinde göklere çıkartılır (II. Krallar 2 / 1-2). İsa’nın çarmıhta İlyas(s)’ı yardımına çağırması, gökyüzüne yükselmeye benzer keyfiyet oluşturmalarından kaynaklanan bir sonuç olarak değerlendirilir. Ömer Faruk Harman, “İlyas”, *Diya*, XXII, İstanbul 2000, 161.

46 Matta 27/49.

47 Matta 27/51-53.

48 İncillerde “Sanhedrin üyelerinden Yusuf adında iyi ve doğru bir adam vardı. Bir Yahudi kenti olan Aramatya’dan olup Tanrının Egemenliğini ümitle bekleyen Yusuf, Kurul’un kararını ve eylemini onaylamamıştı” temaları çevresinde sözü edilen bu şahıs için bkz., Matta 27 / 57-61; Markos 15 / 42-47; Luka 27 / 50-56; Yuhanna 19 / 38-42.

49 Matta 27 / 62-65; Markos 15 / 42-47; Luka 23 / 50-56; Yuhanna 19 / 38-42.

50 Mecdell, Galile gölünün doğu yakasında küçük bir kasabadır. İncillerde (Luka 8 / 2-3), havarilerden başka İsa’yı takip eden “kötü ruhlardan ve hastalıklardan kurtulmuş kadınlar” diye sözü edilenler arasında “içinden yedi cin çıkmış olan” ifadeleri ile bahsi geçen Meryem bu kasabadan İsa’nın dirilişinde ismi çokça geçen inanmış bir kadındır. Bkz., Matta 27 / 56-61; 28 / 1; Markos 15 / 40, 47, 16 / 1; Luka 14 / 1; 8 / 2; Yuhanna 19 / 25; 20 / 1.

durumu haber vermek üzere Galile'ye⁵¹ doğru yola çıkarken İsa karşılığında belirir ve onlardan talebelerini Galile'ye çağırılmalarını ister.

Bu arada nöbetçi askerlerden bazıları Kudüs'e gelip olanları başhamlara bildirir, onlar da askerlere yüklü miktarda para verip başlarından savdıktan sonra "İsa'nın öğrencileri geceleyin geldi, biz uyurken cesedini çalıp götürdüler" yalanını yayarlar.⁵²

Öğrencileri, Galile'nin bir dağında İsa ile buluşurlar. İsa talebelerine, zaman içinde Hıristiyanlığın yayılmasını sağlayacak en etkin işlev olan misyonerliğin temellerini teşkil edecek şu sözleri söyler: "Gökte ve yeryüzünde bütün yetki bana verildi. Bu nedenle gidin, tüm ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adıyla vaftiz edin; size buyurduğum her şeye uymayı onlara öğretin. Ben dünyanın sonuna dek her an sizinle birlikteyim."⁵³

İncillerde çarımh ile ilgili gelişmelerin verilmiş biçimleri tahlil edildiğinde esasen kronolojilerinde oldukça çelişkiler bulunan Sinoptik İncillerle Yuhanna İncili arasında bu konuda da yoğun farklılıklar olduğu görülecektir. Çarımh hadisesinin Sinoptiklerde, Fışh günü meydana geldiği ifade edilirken Yuhanna İncili'nde bu olayın Fışh kuzusunun boğazlandığı Fışh arifesinde gerçekleştiği belirtilmektedir.⁵⁴

İsa Mesih'in yargılanması ve ölümle cezalandırılması olayında İsa ile Yahya'nın aynı trajik sonu paylaşmaları dikkat çekici bir benzerliktir. Yaptığı uyarı ve tenkitlerle mevcut dinî ve siyasî yapıyı tehdit ettiği düşünülen ve bu nedenle anarşi ve isyan suçlamalarına maruz kalan Vaftizci Yahya, Herod tarafından tutuklanmış ve boynu vurulmak suretiyle öldürülmüştür.⁵⁵ İsa'nın cezalandırılmasında da benzer suçlamaların yapılması oldukça anlamlıdır. Zira İsa da resmî Yahudi öğretilerini temsil eden din adamlarınca sapkınlık ve kargaşa çıkarmakla suçlanarak Sanhedrin'de yargılanmış, ayrıca bölge Valisi Pilatus tarafından "Yahudilerin Kralı" olduğunu iddia etmekle suçlanmıştır.⁵⁶

51 İbranice (galil) asıllı bu kelime "daire, bölge" anlamlarına gelir. Filistin'in kuzeyinde Nasıra, Taberiye, Kana ve Kafarnaum şehirlerinin bulunduğu, İsa Mesih'in hayatının büyük bölümünün geçtiği bu bölge, Filistin'i oluşturan Yahuda ve Samiriye ile birlikte kuzeydeki büyük coğrafi bölgeyi teşkil eder. TOB., 1868; Gerard, "Galilée", 427.

52 Matta 28/11-15.

53 Matta 28 / 18 - 20; Markos 16 / 15; Yuhanna 20 / 22 - 23; Resullerin İşleri 1 / 8.

54 Mahmut Aydın, *Tarihsel İsa - İmanın Mesih'inden Tarihin İsa'sına*, Ankara 2002, 109.

55 Matta 14 / 1-12; Markos 6/14-29; Luka 9 / 7-9.

56 Markos 15 / 2-15.

İsa'nın cezalandırılması ile ilgili bir başka husus ona verilen cezanın infazına ilişkin bazı şüphelerdir. İncil yazarlarının İsa'nın çarmıha gerilerek öldüğü konusunda emin oldukları yukarıda İncillerden yaptığımız alıntı ve tespitlerden gayet net bir şekilde anlaşılmalıdır. Bütün bunlara rağmen erken dönemlerden itibaren İncil yazarlarının bu yaklaşımı dışında çeşitli bakış açılarının da var olduğu bilinmektedir. Hıristiyan yazarlarca Doketikler⁵⁷ olarak adlandırılan bazı erken dönem ilâhiyatçıları İsa'nın cezasının infazı konusuna farklı yaklaşımda bulunmuşlardır. Doketikler adıyla anılan ve çoğunluğu Gnostik düşünceleriyle ön plana çıkan Saturninus, Basilides, Cerinthus, Heracleon ve Ptolemy gibi yazarlar, İsa'nın yapısı, doğumu, ölümü ve benzeri konularda resmî Hıristiyan düşüncesinden uzak görüşler benimserler.⁵⁸ Bunlar arasında İsa'nın cezalandırılması konusunda dikkat çekici görüşleriyle, aralarında Basilides gibi yazarların bulunduğu bir grubun öncülüğündeki akım ön plana çıkmaktadır. Kilise babası Irenaeus'un verdiği bilgilere göre Basilides, çarmıha gerilerek ölüm cezasına çarptırılan İsa'nın bu cezadan kurtulduğuna inanmaktadır. Buna göre cezanın infaz mahalline götürülürken İsa mucizevî şekilde, kucağında haç taşıyarak kendisini takip eden Cyreneli Simon'un, Simon ise İsa'nın kılığına girmiştir. Dolayısıyla cezayı infaz eden askerler İsa diye çarmıhta Simon'u idam etmişlerdir. İsa'nın mucizevî bir gelişmeyle çarmıha gerilmekten kurtulduğunu savunan Doketik görüşler, çarmıh olayı konusunda erken dönemlerden itibaren geniş bir tartışmanın ve farklı yaklaşımların varlığını göstermesi bakımından önemlidir. Diğer taraftan Kur'an'ın konuya yaklaşımı ile bazı örtüşük benzerlikler sergileyen ve resmî Hıristiyan görüşü ile çelişki teşkil eden bütün bu savunmalar sadece Doketik akımlardan besleniyor değildir. Zira bazı Apokrif metinlerde çarmıha gerilme cezasının infaz edildiği esnada, İsa'nın bir başka yerde, öğrencilerinden Yuhanna ile Zeytin Dağı'nda sohbet etmekte olduğu anlatılmaktadır. Tüm bu kaynaklar erken dönemlerde yaşayan ve merkezî Hıristiyan öğretisinin dışında kalan bazı çevrelerde İsa'nın çarmıhta ölmediği konusunda bir kanaat bulunduğuna işaret etmektedir.⁵⁹

57 Grekçe, "dokêtai" kelimesinden gelen terim, Hıristiyanlığın ilk asırlarında, İsa'nın bedeninin görünürden ibaret olmadığını ve İsa'nın çarmıhta işkence çekip ölümünün Yeni Ahid'de anlatıldığı şekilde tecelli etmediğini savunan, Kilisece sapkın kabul edilen öğreti ve bağlularını ifadede kullanılır. PL. "docétisme", 343.

58 Şinasi Gündüz, *Pavlus Hıristiyanlığın Mimarı*, Ankara 2004, 165-166.

59 Geniş bilgi için bkz., Gündüz, *PAVLUS...*, 166-175.

ÇARMIH OLAYININ HİRİSTİYAN TEOLOJİSİNDEKİ MERKEZİ ROLÜ

Dört İncil'de birbirine çok benzer, yukarıda verilen çerçevede yoğunlaşmış format altında anlatılan İsa'nın çarmıhtaki ölümü Hıristiyanlıkta merkezî inanç olmanın ötesinde, birçok doktrine temel unsur oluşturan teolojik bir alandır. Çarmıh inancının, Hıristiyan teolojisinde en temel akîde oluşturmasında başlıca özne durumunda olan Aziz Pavlus, Korintlilere⁶⁰ birinci mektubunda, çarmıh inancının, Hıristiyanlıktaki Tanrı'nın bilgeliğini oluşturan en önemli çerçeve olduğunu yazmakta (Çarmıhla ilgili bildiri, mahvolanlar için saçmalık, biz kurtulmakta olanlar içinse Tanrı gücüdür)⁶¹ ayrıca bu gerçeğin, önceki peygamberlerin sözlerinde de vurgulandığını⁶² ifade etmektedir. Çarmıhtaki ulaşılması güç sırra işaret bağlamında Pavlus, şunları söyler: "Madem ki dünya, Tanrı'yı kendi bilgeliğiyle tanımadı, Tanrı iman edenleri saçma sayılan bildiriyle kurtarmaya razı oldu. Yahudiler doğaüstü belirtiler ister, Grekler ise bilgelik ararlar. Ama biz çarmıha gerilmiş Mesih'i ilân ediyoruz. Yahudiler bunu yüz karası, diğer uluslar da saçmalık sayarlar. Oysa Mesih, davet olanlar için Tanrı'nın gücü ve bilgeliğidir..."⁶³

İncillere göre İsa Mesih, insanlık adına kendisini feda ettiği çarmıhın derinliğini vurgularken, şu sözleriyle esas alınmalıdır: "Annesini ya da babasını ya da oğlunu veya kızını beni sevdiğinden daha çok seven bana lâyük değildir. Çarmıhını yüklenip ardımdan gelmeyen bana lâyük değildir. Canını kurtaran onu yitirecek, canını benim uğruma yitiren ise onu kurtaracaktır."⁶⁴

Kanonik İncillerde İsa'nın ölümü, görüldüğü gibi çarmıh üzerinde son derece kanlı / trajik bir boyutla anlatılırken, Kilise'nin İznik Konsili'nde (325) aldığı bir karar ile kanonizasyona uygun görmediği İncillerden biri olan Barnaba İncili'ndeki gelişmeler dört İncil'de anlatılanın tam aksi bir yörengede verilmektedir.⁶⁵ Zamanının çoğunu, mesajını yaydığı üç

60 Çarmıh konusunda çok belirleyici bilgileri içeren Mektubun yazıldığı cemaatin bulunduğu Korint, Neolitik dönemde kurulmuş, günümüzde Atina yakınlarında 30 bin nüfuslu bir Yunan şehridir. Kutsal Kitap'ta Pavlus'un bu şehir halkına yazdığı iki mektubu bulunmaktadır. Gerard, "Corinthe", 226 - 227.

61 I.Korintliler I / 18.

62 Eyüb 12., İşaya 19, 29, 33, 34., Yeremya 9. bölüm.

63 I.Korintliler I / 21 - 31.

64 Matta 10 / 37-39; "Hatta kendi canından bile nefret etmezse" Luka 14 / 25-26.

65 Apokrif İnciller arasında gerek Hıristiyan dünyasında gerekse İslâm âleminde en çok yankı

yıllık süre içinde bizzat İsa'nın yanında geçiren havari Barnaba tarafından yazılmış, İncil yazarlarından havarî Matta ve Yuhanna gibi Mesih ile doğrudan teması olmuş ve öğretisini ondan almış olan Barnaba'nın, İncil'inde konu ile ilgili verdiği bilgilerin mevcut İncillerle ne oranda farklılık arz ettiği anlaşılmaktadır:

Buna göre, Yahuda herkesin önünde hızla İsa'nın bulunduğu yukarı odaya girer. Konuşması ve yüzü İsa'ya o şekilde benzemektedir ki onu İsa zannederler. Yahuda buna çok şaşırır. Bir süre sonra askerler içeriye girip Yahuda'yı İsa'nın yerine tutuklarlar.⁶⁶

Yahuda düştüğü bu durumdan kurtulmak için kendisinin İskaryotlu Yahuda olduğunu kanıtlamaya çalışır. Bu arada İsa'yı da telmihen kendisini İsa'ya benzer kılan bir büyücü olarak tasvir eder. Buna rağmen kâhinler, yazıcılar ve Ferisiler onun Yahuda değil İsa Mesih olduğunu bağırarak dile getirirler. 'O Nasıralı İsa'dır, biz onu tanırız' nidaları arasında Yahuda için dikenler toplarlar, kralların başlarına giydikleri altın ve kıymetli taşlardan oluşan taçla birlikte başına koyarlar. Eline asa yerine bir kamış verip yüksek bir yere oturturlar. Askerler önünden geçip onunla alay ederler. Yeni kralın vermesi gelenek olan hediyeleri almak için beklerler; bir şey alamayınca tokatlarlar. Ve Yahuda'yı suçluları astıkları Kalveri Dağı'na götürüp çarımha gererler. Yahuda'nın son sözü şu olur: "Tanrı suçlunun kurtulup gittiğini ve benim de haksız yere öldüğümü göre göre beni neden terk etti!"⁶⁷

Barnaba İncil'inde bundan sonraki bölümlerde, sesi, yüzü ve şekliyle İsa'ya benzeyen Yahuda'nın çarımhtan Nikodemus ve Aberimetyalı Yusuf tarafından alınıp Yusuf'un mezarına gömüldüğü, meleklerin üçüncü kat semaya çıkıp her şeyi İsa'ya bildirdikleri, İsa'nın yeryüzüne inip annesi Bakire Meryem'e ve diğer havarilerin kaldığı odaya gelip onlara "Korkmayın! Çünkü ben İsa'yım ve ağlamayın, ben diriylim ve ölmüş değilim" dediği, annesine de "İnan bana anne sana gerçekten diyorum ki ben hiç ölmedim"⁶⁸ deyip hepsini teselli ettiği detaylı hatlarla anlatılmaktadır.

uyandıran İncil, Barnaba İncilidir. İsa Mesih ile verdiği bilgiler Kilise'nin resmî söylemleri ile örtüşmediğinden Hıristiyanlarca uydurma kabul edilip apokrif bile sayılmamakta, İsa Mesih'in çarımhtaki ölümünü tamamen reddetmektedir. CXII. bölümde İsa, Barnaba'ya, "havarilerinden birisi tarafından otuz paraya saulacağını, o havarinin kendi suretine büründürülüp çarımha gerileceğini" bildirmektedir. Ömer Faruk HARMAN, *Metin, Muhteva ve Kaynak Açısından BARNABA İNCİLİ*, İstanbul 1994, 13,123.

66 Barnaba İncili (İng.den çev., Mehmet Yıldız), İstanbul ts., 216. bölüm.

67 Barnaba İncili, 217. bölüm.

68 Barnaba İncili, 219, 220. bölümler.

Barnaba İncili'nin bir başka yerinde İsa " bu satırları yazana (Havari Barnaba)" şöyle demektedir: " Bak Barnaba! Benim dünyada kalışım süresince tüm olup bitenlerle ilgili olarak benim İncil'im elbette yazmalısın ve aynı şekilde Yahuda'nın başına gelenleri de yaz ki inananlar aldanmasın ve herkes gerçeğe inansın."⁶⁹

Havari Barnaba, İncil'inde " Bakın size diyorum ki ben değil Hain Yahuda öldü. Dikkat edin çünkü şeytan sizi aldatmak için her çabayı gösterecektir..." ve " Sonra orada bulunanların gözleri önünde dört melek onu göğe çıkardı"⁷⁰ sözleriyle İsa'nın ölümünün mevcut dört İncil'de verilen şekliyle gerçekleşmediğini anlatmaktadır. Bütün bunlardan Barnaba İncilinin kanonik İncillerle bazı yerlerde benzerlik⁷¹ sergilemekle birlikte İsa'nın ölümü meselesinde örtüşmediği, aksine çarmıh ile ilgili verdiği bilgilerin Kur'an'da anlatılanlarla tamamen paralellik oluşturduğu görülmektedir.

Hıristiyan teolojisinde böylesine geniş bir havzada yer bulan çarmıh inancı bazı yazarlarca geniş perspektifli çerçevede değerlendirilmiş, böylece her araştırmacının kendi İsa'sını oluşturmaya çalıştığı anlaşılmış, araştırmacı sayısı kadar İsa figürü oluşmuştur. Bu bağlamda İsa, sosyalizmin öncüsü bir devrimci, romantik veya ıslahatçı karakteri ile de ön plana alınmaya çalışılmıştır. İsa'yı kendi dönemlerine taşıma gayretleri zaman zaman, onun ilk asırda Yahudi bir çevrede doğup büyüyen ve hiçbir şekilde soyutlanamayacağı Yahudi eskatolojik beklentilere de hitap eden yapısını arka plana atmış görüntü sergilemiştir. Bu konudaki çalışmaları ile tanınan Albert Schweitzer (1875–1956), İsa'yı, gelmesi an meselesi olan Tanrı'nın Krallığı'na tümünden inanan bir apokaliptist olarak görürken, çarmıhta çektiği ıstırapın apokaliptik ümidi kolaylaştıracağına inanmaktadır. Özellikle de "Hangi kent ya da köye girerseniz orada saygıdeğer birini arayın ve ayrılıncaya dek onunla kalın!..."⁷² ifadesine dayanarak İsa'nın yaşamının "tam eskatoloji" düşüncesine dayanılarak anlaşılabilceğini savunmaktadır. Çünkü apokaliptik düşüncede dindar ve salih kimsele-
rin acı ve ıstırap çekmesi, dünyanın sonuna giden yolda gerekli bir aşama olarak kabul edilmektedir. Buna göre bir çocuğun dünyaya gelmesi esnasında annesinin acı çekiyor olması gibi aynı şekilde Tanrı'nın Krallığı'nın

69 Barnaba İncili, 221. bölüm.

70 Barnaba İncili, 221. bölüm.

71 Bkz., Harman, *Metin...*, 148-50.

72 Matta 10 / 11.

gerçekleşmesi için dindar ve salih kimselerin acı ve ıstırap çekmesi gerekmektedir. İşte İsa da tebliğ hayatında “İnsanoğlu”nun gelip yeryüzünde Tanrı’nın Krallığı’nı kuracağı bu yolda çarmıhta acı ve işkence çekmeye razı olmuş ve bu bağlamda Yahudi otoritelerini kendisini cezalandırmaları için adeta tahrik etmiştir. Schweitzer’e göre bu düşünce içerisinde Kudüs’e giden İsa yolda öğrencilerini acı sona hazırlamış ve çarmıh esnasında sergilediği güçlü bir iç mücadeleden sonra tüm insanlar için acı çekmeyi kabul etmiştir.⁷³

Yine aynı yazara göre İsa’nın, kendi ölümünün Eski Ahid’in bir cümlesinde haber verildiğine işaret ederken vurguladığı cümle dikkat çekici özelliktedir: “Ey Siyon kızı, sevinçle coş! İşte kralın! O adil kurtarıcı ve alçak gönüllüdür. Eşeğe, evet sıpaya binmiş, sana geliyor.”⁷⁴ Hıristiyan inancında biri diğerini tamamlayan iki “ahid”den biri olan Eski Ahid’in verdiği bu bilginin, Yeni Ahid’de anlatılan, İsa Mesih’in Kudüs’e doğru yaptığı yolculuğa telmih olduğu kabul edilmektedir: “Kudüs’e yaklaşım Zeytin Dağı’nın yamacındaki köye geldiklerinde İsa, öğrencilerine şöyle dedi: ‘köye gidin, orada bağlı bir dişi eşek ve yanında bir sıpa bulacaksınız. Onları çözüp bana getirin. Size bir şey diyen olursa, Rabbin bunlara ihtiyacı var, hemen geri gönderecek’ dersiniz.”⁷⁵

PAVLUS’UN TEOLOJİSİNDE ÇARMIH ANLAYIŞI

İsa Mesih kendi misyonunu sürdürmekte olduğu dönemde hiçbir kanonik İncil yazarına yeni din ile ilgili bir şey yazmasını emretmediği halde⁷⁶ devam eden süreçte bir Kutsal Kitap külliyatı teşekkülünde en etkin rol oynayan, Pavlus, İsa ile hiç görüşmemiş olmasına rağmen⁷⁷ Hıristiyanlığa girmesiyle birlikte Ferisi Pavlus, Hıristiyanlara zulmetmekle icrata başlamıştır. Pavlus, Hıristiyanlığı benimsemeden önce kendisinin de dâhil olduğu bir Yahudi mezhebi olan Ferisilerin Tevrat’ın normatif (kuralcı) ilkelerine bağlılığını esas alan şeriat anlayışları karşısına, kendi yo-

73 Aydın, 42 – 44.

74 Zekarya 9 / 9; Matta 21 / 5.

75 Matta 21 / 1–2; Aydın, 44.

76 Charles Wackenheim, *La théologie catholique* (Que sais-je?), Paris 1977, 9. Kilise’nin kanonik kabul etmediği Barnaba İncili yazarı ise bunun aksini söylemektedir: “Bak Barnaba, benim dünyada kalış süresince tüm olup bitenlerle ilgili olarak benim İncilimi yazmalısın...” Barnaba İncili, 221. bölüm.

77 Pavlus’un Hıristiyanlığı ve havariliği Şam yolu üzerinde, dirilmiş Mesih ile görüşmek gibi bir ütopya sonrasında oluşmuştur. Bkz., Resullerin İşleri 9. bölüm.

rumu olan Hıristiyan özgürlüğü felsefesini koyar ve ona bağımsız kimlik vermeye karar verir.⁷⁸ Pavlus'un geliştirme planlarını yaptığı yeni oluşumda aslî günah, vaftiz, kefarete, haç inancı öncelikli yer işgal etmektedir.⁷⁹ Pavlus'un, yerleşmesinde başlıca etken olduğu "çarmih" inancı, İncillerin bütününde eskatolojik yapılardan birini oluştururken⁸⁰ Kutsal Kitap mesajının da en önemli teması olarak algılanmaktadır. Zira "çarmih"; aslî günah, vaftiz ve kefarete inançlarının etrafında düğümlü ve Eski Ahid ile ilişkili (Tekvin 3. böl.; Romalılara Mektup 5 / 12 – 21) olan bir inançtır. Pavlus, çarmih, günahkârların affedilmesinde yegâne formül ve İsa'nın burada kendisini kurban vermesi anlayışının Mesih'te tecelli etmesi olarak kabul etmektedir.⁸¹

Aziz Pavlus, Tanrı'nın "Bu kentte benim halkım çoktur"⁸² sözü üzerine gittiği Korint'teki cemaatine yazdığı mektubunda "Yahudiler doğaüstü belirtiler ister, Grekler ise bilgelik arar. Ama biz çarmih gerilmiş Mesih'i ilân ediyoruz. Yahudiler bunu yüz karası, diğer uluslarsa saçmalık sayarlar."⁸³ ifadelerini kullanmaktadır.⁸⁴ Pavlus'un İncil vaazına göre çarmih inancının merkezîyeti, bu sözlerinde gizlidir. Çarmih'in, Hıristiyan teolojisinde sürekli ve merkezî inanç olarak yer işgal etmesinde en büyük etkinliğin sahibi olan Pavlus ile ilgili bu bağlamdaki araştırmalar, E.Kâsemann örneğinde olduğu gibi, Pavlus'un miras aldığı ve bundan önceki geleneğe ait liturjik ve doksolojik (Üçlemeyi destekleyen) geleneğin metinlerinin Pavlus'a bu alanda başlıca ilham kaynağı oluşturduğuna işaret etmektedir. Kâsemann'a göre çarmih yorumlama sürecinin faktörü olan Pavlus bazı radikal yeni malzemeleri bu geleneksel malzeme (metin) içine sokmuştur. Gerek Roma cemaatine "İnsanlar İsa Mesih'te olan kurtu-

78 Mircea Eliade, *Dinler Tarihi Sözlüğü* (çev., Ali Erbaş), İstanbul 1997, 120. Eliade, eserinin Pavlus'a ayırdığı bir başlık (Tarsus'lu Pavlus) altında verdiği bilgilerde " karmaşık bir kişiliğe sahip, diaspora Yahudiliğinden gelmiş, Tevrat hakkında sağlam eğitim almıştır " ifadelerini kullanmaktadır. Eliade, 120.

79 Bütün bu tematik problemler ile ilgili ilk yorum yapan kişi Pavlus olmuştur. Önceleri Hıristiyanlığa karşı iken daha sonra ilk havarilerin arasına katılan, İsa ile ilgili " kurtarıcılık " doktrinini ortaya koyabilmek için değişik izahları arasında " çarmih " anlayışı da bulunan Pavlus' un Hıristiyanlığın teolojik yapısını oluşturan ilk yorumcu olduğunda şüphe yoktur. Günay Tümer , "Aslî Günah" , *Dia*, VIII, İstanbul 1991, 496. Geniş bilgi için bkz., Şahin, 311-317.

80 Hans Küng, *L'Eglise* (çev., H. Rochais et J.Evrard), Paris 1968, 103, 146.

81 Küng, 146.

82 Res.İşl., 18 / 10.

83 I.Kor., 1 / 22-23.

84 McGrath, 255.

luşla, Tanrı'nın lütfu ile karşılıksız olarak aklanırlar. Tanrı, Mesih'i, kanyla günahları bağışlatan ve imanla benimsenen kurban olarak sundu."⁸⁵ sözleriyle aklanmanın hukuk (şariat yasaları) değil kurban ve çarmıh inancı ile olacağını vurgulayan yorumu, gerekse Korint toplumuna "Çünkü Mesih beni vaftiz etmeye değil, Mesih'in çarmıhtaki ölümü boşa gitmesin diye bilgece sözlere dayanmaksızın Müjde'yi yaymaya gönderdi. Çarmıhla ilgili bildiri yok olmaya gidenler için saçmalık, biz kurtulmakta olanlar içinse Tanrı gücüdür... Biz çarmıha gerilmiş Mesih'i ilân ediyoruz."⁸⁶ sözleriyle yazdığı mektuplarında çarmıh inancının, vaftizden dahi öncelikli bir havzada bulunduğunu ifade etmektedir. Pavlus'a göre çarmıh, günah konusundaki tam bir ciddiyetin varlığını ortaya çıkaracak, aslı günah sebebiyle düşüşte olan ve kurtuluşu elde eden beşerin haklı oluşuna yönelik iddiaların bir kuruntudan ibaret olduğunu sergileyecek, hatta insanlığın güçsüzlüğünü ilân edecektir.⁸⁷

Pavlus'un Mektuplarında kendisinden önceki geleneklerin etki ve örneklerini çarmıh bağlamında da görmek mümkündür. Söz gelimi Romalılara yazdığı Mektubundaki "İnsanlar İsa Mesih'te olan kurtuluşla (fidye) karşılıksız olarak aklanırlar. Tanrı, Mesih'i kanyla günahları bağışlatan ve imanla benimsenen kurban olarak sundu. Bunu adil kalmak ve İsa'ya iman edeni aklamak için adaletini göstermek amacıyla yaptı"⁸⁸ sözleri Pavlus öncesi dönemin ön plana çıkan "çarmıh" figürünün pasif bir çerçeve ile sunumuna işaret ederken "Mesih, Tanrı özüne sahip olduğu halde Tanrı'ya eşitliği sınımsız sarılacak bir hak saymadı. Ama kul özünü alıp insan benzeyişinde doğarak ululuğunu bir yana bıraktı. İnsan biçimine bürünmüş olarak ölüme, çarmıh üzerinde ölüme bile boyun eğip kendini alçalttı."⁸⁹ ifadeleri ile çarmıhın Tanrı-beşer boyutuna vurgu yapmaktadır. Buradan Pavlus'un teolojik olarak odaklandığı noktanın çarmıha gerilmiş İsa figürü olduğu anlaşılmaktadır. Pavlus'un bir çarmıh teolojisi inşa ederken kendine özgü en belirleyici vurgulaması olan (Korint cemaatine yazdığı) Mektubunda, Eski Ahid'in bir cümlesini de ilâve ederek kullandığı bir ifadesidir: "Çarmıhla ilgili bildiri mahva gidenler için saçmalık, biz kurtulmakta olanlar içinse Tanrı gücüdür. Nitekim şöyle yazılmıştır: 'Bilgelerin bilgeliğini yok edeceğim. Akıllıların aklını boşa çı-

85 Romalılara 3 / 24-25.

86 I.Korintliler I / 17-18, 23.

87 McGrath, 257-58.

88 Romalılara 3 / 25-26.

89 Filipililere 2 / 5-8.

karacağım.”⁹⁰ Pavlus’a ait bu vurgulama Tanrı’nın (İsa), Tanrı’dan gelmeyen bir kötülüğe yani çarmıha gerilme trajedisine yönelik bir temyiz girişimi olarak görülebilir. Pavlus’un başlattığı bu derin polemik, Kilise tarafından da benimsendiğinden tarih içerisinde düşmanlıkları ve keskin muhalefetleri de göğüsleme zorunluluğu doğurmuştur. Çarmıh teolojisini geliştirdiği çerçevede Pavlus, bir tarih felsefesinden hareket etmek yerine trajedi, şefkat ve acıma duygularının potansiyeline sığınmış bir görüntü vermektedir. Bunu en çarpıcı anlatımla şu ifadeler veriyor olsa gerek: “ Size ilettiğimi ben Rabden öğrendim. Ele verildiği gece Rab İsa eline ekmek aldı ve şöyle dedi: ‘Bu sizin uğrunuza feda edilen bedenimdir. Bu kâse kanımla gerçekleşen yeni antlaşmadır.’ Bu bedeni fark etmeden yiyip içen kendini mahkûm eder.”⁹¹ Pavlus’un çarmıh teolojisi oluşturmakta kendinden önceki dönem verilerine genellikle başvurmuş olduğuna, bir başka örnek olması bakımından şu pasajlar da dikkat çekicidir: “ Size müjdelediğim söze sımsıkı sarılırsanız onun aracılığıyla kurtulursunuz. Yoksa boşuna iman etmiş olursunuz. Kutsal Yazılar uyarınca Mesih günahlarımıza karşılık öldü, gömüldü ve Kutsal Yazılar uyarınca üçüncü gün ölümden dirildi.”⁹²

“Kurtuluşun zemini, Hıristiyan teolojisinin başlangıç noktası ve Hıristiyan düşüncesinin merkezi” gibi geliştirilmiş terimlerle anılabilecek havzada seyreden çarmıhın, Pavlus’un anlayışında Tanrı’nın sıfatları bağlamında da değerlendirilmesi gereken bir çapı vardır. Pavlus’un çarmıh teolojisinin Tanrı’nın sıfatları konusundaki muhtemel etkisi özellikle yine Korintlilere yazdığı Mektubunda daha iyi gözlenecektir. Gerçekten de “Tanrı’nın Mesih İsa’da size bağışladığı lütfundan dolayı sizin için Tanrı’ya her zaman şükrediyorum. Mesih’le ilgili tanıklığımız sizde pekiştiği gibi Mesih’de her bakımdan –her türlü söz ve bilgi bakımından- zenginleştiniz.”⁹³ ifadeleri, bazı Gnostik yeniden diriliş anlayışlarına veya günümüzde semâvî varlıklara inanmaya meyleden düşüncelerin çarmıhın merkezini hafife almasına karşı kaleme alındığını hissettirmektedir. Burada Pavlus tüm ilâhî sıfatların her türlü hikmeti çağrıştıran beşerî ön

90 I. Korintliler I /18–19. (Cümlede, küçük ırnak (“) içinde gösterilen alıntı İşaya 29/14’ e aittir. Pavlus’un çarmıh ile irtibatlandırmaya çalıştığı bu ifadeler Eski Ahid’de Tanrı’nın, Davud kenti adıyla anılan Kudüs’e ilişkin yaklaşımlarını ifade ederken, çarmıh bağlamında Pavlus açısından son derece zorlamalı ve isabetsiz bir başka vurgulamadır. H.I.)

91 I. Korintliler 11 / 23 vd. McGrath., 258-49.

92 I. Korintliler 15 /2–4.

93 I. Korintliler I /4–6. (Ayr. yuk bkz., I.Korintliler I /18.)

şartlardan çok, çarmıha gerilmiş Mesih’de zemin bulunduğunu ifade etmek istiyordu. Buradan ulaşılabilecek sonuçta Pavlus, aynı mektubunda gördüğümüz “Ama siz Tanrı sayesinde Mesih İsa’dasınız. O bizim için tanrısal bilgelik, doğruluk, kutsallık ve kurtuluş oldu”⁹⁴ ifadeleri ile “Tanrı hikmeti” diye andığı İsa Mesih’in, hikmeti en iyi boyutlarıyla yansıtabilecek konumda olduğundan hareketle çarmıha gerilmiş İsa’nın Tanrı’yı anlamak için en önemli yorumlayıcı çatıyı oluşturduğu felsefesini geliştirmeye çalışmıştır.

Pavlus’un çarmıh anlayışının bir başka uzantısı “yeniden diriliş” anlayışı ile belirginlik kazanmaktadır. “Bir zincirin iki halkası” olarak değerlendirilen bu anlayış Pavlus’un çelişkisini ifade eder bir görüntü sergilemektedir. Gerçekten de Pavlus, çarmıh ile ilgili geniş bir zemin sunan Korintliler cemaate yazdığı Mektubunun bir bölümünde (Mesih günahlarımıza karşılık öldü, gömüldü ve üçüncü gün ölümden dirildi; 15/3-4) çarmıhı ve yeniden dirilişi zincirleme olarak ele almakta, İsa Mesih’in ölümü olmadan yeniden dirilmenin olmayacağı ekseni, teolojik açıdan “ilâh” ile örtüşmesi düşünülemez bir tablo oluşturmaktadır.⁹⁵

Pavlus’un anlayışına göre, bir mektubunda da gözlenildiği gibi, İsa Mesih, ilâh’tır, Tanrı’dır. Bunun böyle bir anlam taşıdığı, hiçbir şekilde tartışma alanına gelmeyecek dozda kesinlik ifade eden bir vurgulamadır. Yeni Ahid’in Pavlus’a ait bir cümlesinde şu sözler bu bağlamda dikkat çekmektedir: “ O her şeyin üzerinde hüküm süren, sonsuza dek övülecek Tanrı’dır. Âmin!”⁹⁶ Hiçbir telmih veya alegorik zeminde aranmayacak kesinlikte ilâhlık ile betimlediği bir varlığın (İsa Mesih) bu niteliğine rağmen çarmıh gibi bir trajediye kurban gitmesi, nihayetinde yeniden dirilimin önceliğini hazırlamaya yönelik bir girişim gibi algılanabilir. Pavlus’un çarmıh ile yeniden dirilme arasındaki örtüşmeye benzer bir kurgulamayı “vaftiz” ile de tasarladığı anlaşılmaktadır. Romalılara yazdığı Mektubundaki ifadeleri bu konuda somut bilgiler barındırmaktadır: “Günah karşısında ölmüş olan bizler artık nasıl günah içinde yaşarız? Mesih İsa’ya vaftiz edildiğimizde hepimizin onun ölümüne vaftiz edildiğimizi bilmez misiniz? Baba’nın yüceliği sayesinde Mesih nasıl ölümden dirildiyse biz de yeni bir yaşam sürmek üzere vaftiz yoluyla Onunla birlikte ölüme gömüldük. Eğer Onunkine benzer bir

94 I. Korintliler I /30.

95 McGrath, 260-262.

96 Romalılar 9/5.

96 Romalılar 6 / 1-7. Ayr.bkz., 6/8-11. Daha geniş bilgi için, bkz., McGrath, 263-68.

ölümde Onunla birleştiyse Onunkine benzer bir dirilişte de Onunla birleşeceğiz. Çünkü ölmüş kişi günahattan özgür kılınmıştır.”⁹⁷ Pavlus’un bütün bu sözlerinden vaftiz yoluyla inananların, Mesih’in çarmıhtaki ölümünü paylaşan kişiler olduğu anlaşılmaktadır.

YENİ AHİD’E GÖRE İSA’YI ÇARMIHA GÖTÜREN SÜREÇTE MUHALİF YAHUDİ GRUPLARI VE TARTIŞMA KONULARI

Hıristiyanlığa göre insanlığın ilk atası Âdem’in işlediği günah ve onun cezası olan ölüm, sonrasındaki tüm zamanları kuşatan bir keyfiyetle nesilden nesile intikal etmiştir. Doğrudan Tanrı’ya karşı işlenen böyle ağır bir günahı ancak, Tanrı’nın kendisi giderebilirdi. Bu sebeple, biricik oğlunu (İsa) insan şeklinde yeryüzüne göndermiş, beşerin günahlarına kefarete, tek ve gerçek kurban olarak kendisini sunmak suretiyle insanlığı aslı günahın tahakkümünden kurtarmış, Tanrı ile beşer arasında barış tesis etmiştir. Kilise İsa’dan havarilerine, oradan da kendisine intikal ettiğini iddia ettiği cezalandırma ve af yetkisini bir tarih sınırlaması da belirleyerek üstlenmiştir. Bu sınır, VI. yy. sonlarında alınan bir kararla Paskalya’dan⁹⁸ önceki kırk günlük Lent dönemi olarak belirlenmiştir.⁹⁹ Burada İsa Mesih’in çarmıhta idam edilmesine yol açan olayların gelişiminde, dönemin Yahudi mezhepleri mensupları olan Ferisiler, Sadukiler ve Yazıcılar / din bilginlerinin, konumları ve etkinlikleri bağlamında, Yeni Ahid’e göre kısa çizgileriyle tanınması, devamında çarmıhta trajedinin oluşumundaki muhalefet ve sorumluluklarının boyutlarının analizi gerekmektedir.

Yeni Ahid, İsa Mesih’in tebliğcisi olduğu yeni dinin misyonunun, temellerinin ve yaygınlığının oluşumu karşısındaki en büyük engelin, İsevilik’in ilkelerinden çok uzak karakter çizen, dönemin Yahudi mezhepleri mensupları olduğu gerçeğini vurgulamaktadır. Bu konuda çizdiği çerçeve bu tür bir görüntü sergileyen Yeni Ahid’in verdiği bilgiler ışığında İsa’yı çarmıha götüren sürecin, sözü edilenlerce başlatıldığı ve tamamlandığı anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili yapılacak bir Yeni Ahid tahlili, bu tarihî gerçeği aydınlığa çıkaracak yoğunlukta bilgi hacmi sergilemektedir. Bu

97 Romalılar 6 / 1-7. Ayr.bkz., 6/8-11. Daha geniş bilgi için, bkz., McGrath, 263-68.

98 Hıristiyanlığa göre İsa Mesih’in çarmıhta ölümünün ardından dirildiği gündür. Kilise İsa’nın dirilişini aynı zamanda haftanın da ilk ve “ Rabb’in Günü ” kabul edilen Pazar günü kutlar. *Katolik Kilisesi Din ve Ahlak İlkeleri*, Heyet, (çev., Dominik Pamir), İstanbul 2000, 292; Ali Erbaş, *Hıristiyanlıkta İbadet*, İstanbul 2003, 28.

99 H. Mehmet Katar, “ Kefaret”, *Dia*, XXV, İstanbul 2002, 179.

bağlamda, İsa'nın şahsında kimlik bulan "çarmıh"a uzanan vetireyi oluşturan öznenin, dönemin Roma İmparatorluğu Valisi Pilatus değil, onu, İsa'nın idamına zorunlu bırakan, anılan Yahudi mezhepleri mensupları olduğu görülmektedir. Bu gerçek, Hıristiyan Kutsal Kitabının bu alandaki en önemli vurgularından biridir. Yeni Ahid'e göre İsa'nın asılarak idam edilmesinden (çarmıh) birinci derecede sorumlu oldukları görülen bu mezhep grupları, Ferisiler, Sadukiler ve Yazıcılar / din bilginleri adlarıyla belirginlik kazanmaktadır.

Peygamberler tarihinde, islahı gereken davranışlarını eleştiren öncülere (peygamber) muhalefet eden toplumlara en karakteristik örneği, İsa'ya karşı sergiledikleri cinayet merkezli karşıtlıkları ile dönemin Yahudilerinin (aş. bkz.) teşkil ettiği tarihî bir realitedir. İsa Mesih'in öldürülmesi gerektiğinin, kendi yasalarınca belirlenen bir zaruret olduğunu Yeni Ahid'in bir ifadesinin vurguladığı Yahudi ruhbanlarının, "çarmıh" bağlamında ne denli özne olduklarına, anılan cümlede şöyle değinilir: "Pilatus: Ben onda bir suç bulamıyorum. Yahudiler şu karşılığı verdiler: Bizim bir yasamız var, bu yasaya göre onun ölmesi gerekir. Çünkü kendisinin Tanrı Oğlu olduğunu ileri sürüyor. Pilatus bu sözü işitince daha çok korktu."¹⁰⁰ Musa ve Harun'a¹⁰¹ uyguladıkları muhalefet ve Peygamber Yeremya'nın, Eski Ahid'de "Antlaşmamı bozan, önümde yaptıkları ahidin koşullarını yerine getirmeyen bu kavmi can düşmanlarının eline teslim edeceğim"¹⁰² sözleriyle Tanrı'dan rivayet ettiği serzenişine muhatap olduktan başka, Yeremya'yı "Keldânilerin ajanı"¹⁰³ olmakla itham etmeleri ve hapis ile cezalandırmaları tarihî Yahudi fanatizmine örnek teşkil etmektedir.

Esasen dönemin sözünü edeceğimiz Yahudi gruplarının ifratlarına karşılık Yahudilik Dini, teorik karakterinde Hıristiyanlıkla birlikte diğer bazı dinlerin de kurtuluşa formül olabileceğini vurgulayan bir özellik taşımaktadır. Modern dönem Yahudiliğine göre İsa Mesih, Kudüs'e geldiğinde mesihî vaazları kulağına giden Vali Pilatus'un verdiği Roma ceza usulü gereğince çarmıha gerilen ve kaderini daha önceki Yahudi şehitleri gibi sükûnetle karşılayan ve kendisini Tanrı'nın iradesine bırakan bir lidirdir. Hayatı ve ölümü bakımından İsa'nın kaderi mesihî fikirler taşıyan

100 Yuhanna 19 / 6-8.

101 Geniş bilgi için bkz., Ali Sayı, *Firavun, Haman ve Karun Karşısında Hz. MUSA*, İstanbul 1992.

102 Yeremya 34 / 17-20.

103 Yeremya 37 / 12-17.

diğer Yahudilere benzer bir mahiyet taşır. İsa, meslektaşları olan Yahudi ruhbanları gibi kendi görüş açısından Tevrat'ı yorumlamış ve öğretmiştir. Onu diğerlerinden ayıran nokta kendisini bir Mesih olarak ilân etmesi idi. Modern devir Yahudi bilginlerinin bu bakışına karşılık klasik Rabbanî kaynaklarında İsa hakkında bunun çok aksi yönde yorumlar yapılmıştır. İsa Talmut'ta Rabbiler tarafından İsrail oğullarını saptıran bir büyücü olarak tanıtılmaktadır. Babil Talmut'unda İsa'nın büyücülük yaptığı için asıldığı fakat onu asanların Yahudiler değil Romalıların olduğu belirtilmektedir. Burada anlatıldığına göre büyücülük yaptığı için İsa'nın asılmasına karar verilmiş ve cezanın infazından kırk gün önce, büyücülük yaparak İsrail oğullarını saptırmaya yöneldiğinden, taşlanarak öldürüleceği, lehine savunması olanların gelip onu savunabilecekleri sokaklarda ilân edilmiştir. Çarmıha gererek öldürme Tevrat'ın hükmü değildir. Buna karşılık Yahudi şeriatına göre büyücülüğün cezası taşlanarak ölüm olarak bildirilmiştir.¹⁰⁴ Talmut'taki bu ifadelerden İsa'nın Yahudi hukukuna göre yargılandığı ve suçlu bulunduğu fakat cezalandırılmasının Romalılar tarafından Roma ceza usulü gereğince yapıldığı anlaşılmaktadır.¹⁰⁵

1. Ferisiler

Hristiyan Kutsal Kitabını oluşturan iki koleksiyondan biri olan Eski Ahid'in aksine, adları sadece Yeni Ahid' de geçen bir Yahudi mezhebi olan Ferisiler, (İbranice, Peruşîm; Fr., Pharisiens) bir görüşe göre Aramice (Perishayyâ), “ayrılanlar, uzaklaşanlar, mutezifler” anlamında,¹⁰⁶ diğer bir görüşe göre İbranice “p-r-ş” fiilinden gelen , anılan anlamlarından başka “açıklamak, yorumlamak”¹⁰⁷ manasında kullanılan bir terimdir.

Hassidizm'in¹⁰⁸ devamı¹⁰⁹ olarak kabul edilen, Yeni Ahid'de altmış civarında bir tekrarla¹¹⁰ zikredilen Ferisilik, MÖ. II. yüzyılda görülmeye

104 “aranızdan bir peygamber ya da düş gören biri çıkarsa bir belirtiyi ya da şaşılmalı bir olayı önceden bildirirse... öldürülecektir.” Tesniye 13 / 1, 5.

105 Baki Adam, *Yahudilik ve Hristiyanlık Açısından Diğer Dinler*, İstanbul 2002, 38-39.

106 Charles Perrot, “Pharisiens – sadducéens”, *Dictionnaire des religions*, II, sous la direction de Paul Poupard, Paris 1993, 1569; Rops, 319.

107 Yaşar Kutluay, *İslâm ve Yahudi Mezhepleri*, İstanbul 2001, 215.

108 Yahudiliğin şer'î hükümlerinin katılığını kırarak ruhsal alana yol açıp geniş bir çerçevede oluşturan okulun başlangıcını teşkil eden Hassidizm (İbr., dindar), önce Makkabiler devrinin aşırı dindarları için kullanılırken zaman içinde dinde sadakat, riyazât ve Tanrı sevgisinin adı olmuş, Yahudi mistisizminin temellerini oluşturmuştur. Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, İstanbul 1983, 240. Geniş bilgi için bkz., Haim Nissembaum, *Qu'est – ce que le hassidisme*, Paris 1997.

109 Rops, 319.

110 *Concordance des Saints écritures*, “Pharisien”, Lausanne 1986, 551-52.

başlamış, “ayrılanlar” anlamında taşıdıkları terimle isimlenmeleri Mak-kabi¹¹¹ isyanlarına karışmaktan sakınmalarından kaynaklanmıştır.¹¹² “Haverîm” (İbr., kardeşler, arkadaşlar) dedikleri üyeleriyle bir cemaat oluş-turan Ferisilikte bu gruba dahil olabilmek için üç üyenin referansının şart-ı yanında, kendilerini Tevrat’ın Levililer Kitabında anlatılan temizliğe ri-ayet, cahil insanlarla birliktelikten kaçınma, hahamlara ve yoksullara ve-rilmesi gereken “uşr” (onda bir; zekât) ve diğer vergileri özenle ödeme gibi şartlar aranırdı.¹¹³

Ferisilerin, Musa’nın şeriatını en katı kurallar çerçevesinde uygular-ken, bağınazlığa ve hukuk ihlallerine varan, İsa Mesih’in yerleştirmeye çalıştığı hoşgörü ve itidali, arka planda bırakan pratiklerine karşı, İsa’nın icraatlarında dillenen ve yeni çehresiyle, bağlılarına munis bir kimlik ka-zandırma amacındaki İsa Mesih, karşılarında, sürekli muhalefet eden, (diğerleri ile birlikte) bu Yahudi mezhebi mensuplarını bulur.

İsa’nın, yaklaşımının “Size şunu söyleyeyim: Doğruluğunuz din bil-ginleriyle Ferisilerinkinden daha fazla olmadıkça Göklerin Egemenliğine asla giremezsiniz”¹¹⁴ ifadesi ile özetlenebilecek Ferisi karakteri, Yeni Ahid’-deki örneklerde gün yüzüne çıkan, tümü olumsuz figürlerle bezeli bir yansıma sergilemektedir.

İsa Mesih’in Kur’an-ı Kerim’de¹¹⁵ de dile getirilen mucizelerinden biri olan “ anadan doğma âmâ ve alacalı hastayı iyileştiren ” eylemini Ferisi-ler “ Bu adam cinleri ancak cinlerin önderi Baalzevul’un¹¹⁶ gücüyle kovu-yor”¹¹⁷ muhalefeti ile karşılar ve buna rağmen kendisinden bir mucize görmek istediklerini söylerler.

İsa’nın su üzerinde yürümesi mucizesi¹¹⁸ sonrasında, tekne de bulu-nanların İsa’nın, Tanrı’nın Oğlu olduğunu beyan etmeleri akabinde Feri-

111 Yahuda Makkabi MÖ.167’de Suriye Kralı IV. Antioches Epiphane’a karşı Yahudilerin başlat-tığı ayaklanmada etkinliği çok yüksek hanedanın liderinin adıdır; İbranicede “çekiç” an-laımına gelmektedir. Kendi adıyla anılan iki Apokrif kitaptan birincisinde ailenin, İsrail’i kur-tarmak için Tanrı tarafından seçildiği görüşü dile getirilir. *Kitabı Mukaddes’in APOKRİF Kitapları*, İstanbul 1987, 73 - 166; Gerard, 821; PL., 1489.

112 Kutluay, 216.

113 Kutluay, 218.

114 Matta 5 / 20.

115 3 Âl-i Imrân 49; 5 Mâide 110.

116 İbranicede “Sineklerin Efendisi” anlamına gelen Baalzevuv “yüksek yerin tanrısı” manasın-da bir Filistin tanrısına İsraililerin taktıkları alaylı bir isimdir (II. Krallar I / 1-6). Yeni Ahid’de Baalzevul, “şeytan” anlamında kullanılır.

117 Matta 12 / 24; Markos 3 / 22; Luka 11 / 15.

118 Matta 14 / 25 - 26; Markos 6 / 47 - 451; Yuhanna 6 / 16 - 25.

siler ve din bilginleri, birlikte yemek yedikleri havarilerin yemekten önce ellerini yıkamayarak şeriatı çiğnemelerine sitem etmeleri üzerine mesele- nin kendisine intikal ettiği İsa ile uzun uzun tartıştılar.¹¹⁹ Bu tartışmada İsa, “Ey ikiyüzlüler!” diye hitap ettiği gruba Eski Ahid’den İşaya Peygam- berin¹²⁰ “Çünkü öğrettikleri sadece insan buyruklarıdır”¹²¹ sözleri ile ce- vap verir.

Bir diğer gelişmede Ferisilere “Mesih ile ilgili olarak ne düşünüyorsunuz? O kimin oğludur?” şeklinde kendisiyle alakalı düşüncelerini sorma- sı üzerine verdikleri “Davud’un Oğludur”¹²² cevabına İsa şu karşılığı ve- rir: “Rab Rabbime¹²³ dedi ki / ‘Ben düşmanlarımı / Senin ayaklarının altına serinceye dek / Sağımda otur! / Davud ondan Rab diye söz ettiğine göre o nasıl Davud’un Oğlu olur?’”¹²⁴

Ferisilerin İsa’ya olan yaklaşımlarında belirleyici bir hal olan yukarı- daki diyalogda (Matta 22 / 41–45) Yahudi gruplarının, Davud’un saltana- tının yeniden oluşması özlemlerinde Mesih’in en önemli etken olacağını vurguladıkları gözlemlenmektedir. Ferisilerin İsa’ya muhalefetleri anılan saltanatın gerçekleşmesinde İsa Mesih’in Yahudi ruhbanlarının özlem ve ikballeri adına kendisini ve misyonunu etkin bir konumda sunmamasın- dan ve beklentilerine cevap oluşturmamasından kaynaklanmaktadır. İsa’ya olan muhalefetleri o düzeydedir ki bu karşıtlık, fikrî tartışma platformla- rını aşip silâhlı mücadeleye kadar varmıştır. Bu konuda Yeni Ahid’deki bir bilgide İsa, Kidron Vadisi’nde havarileri ile sıklıkla bulunduğu bir bah- çeye gelir. Devamını Yuhanna İncili şöyle detaylandırmaktadır: “Yahuda, yanına bir bölük askerle baş kâhinlerin ve Ferisilerin gönderdiği görevli- leri alarak oraya geldi. Onların elinde fenerler, meşaleler ve **silâhlar** var- dı.”¹²⁵

Yukarıda sözü geçen diyalog sonrası devam eden söylemlerinde İsa, yine bir Ferisi karakteri belirlemek adına anılan gruba yönelik, son dere- ce ağır ithamlarda bulunur: “Yaptıklarının tümünü gösteriş için yaparlar. Örneğin muskalarını büyük, giysilerinin püsküllerini uzun tutarlar. Şö-

119 Matta 15.bölüm.

120 İşaya 29 / 13.

121 Matta 15 / 7-9.

122 Matta 21 / 41-42.

123 Yeni Ahid’de, Eski Ahid’den alınan bu cümlede (Mezmurlar 110 / 1) Hristiyanlık inan- cında, Davud’un ifadesindeki “Rabbim” tabiri, müstakbel Mesih’e (İsa) işaret kabul edil- mektedir.

124 Matta 22 / 41-45.

125 Yuhanna 18 / 3. Ayr.bkz., Matta 26 / 47; Luka 22 / 52.

lenlerde başköşeye, havralarda en seçkin yerlere kurulmaya bayılırlar. Meydanlarda selâmlanmaktan ve insanların kendilerini Rabbi¹²⁶ diye çağırmasından zevk duyarlar.”¹²⁷ “Din bilginleri ve Ferisiler Musa’nın kürsüsünde otururlar. Bu nedenle size söylediklerinin tümünü yapın ama onların yaptıklarını yapmayın. Çünkü söyledikleri şeyleri kendileri yapmazlar. Ağır ve taşınması güç yükleri bağlayıp başkalarının sırtına yüklerler, kendileriye bu yükleri taşımak için parmaklarını bile oynatmak istemezler.”¹²⁸

Yeni Ahid’in verdiği bir başka bilgide Ferisiler, yakalamaları için bir grup görevliyi İsa’nın peşine takarlar. Görevliler, Kudüs’te halka vaaz etmekte olan İsa’nın sözlerinden etkilenererek, kendilerini gönderen Ferisi önderlerine gelerek, “Beni arayacaksınız ama bulamayacaksınız ve benim bulunduğum yere siz gelemesiniz...”¹²⁹ “Bayramın son ve en önemli günü İsa ayağa kalktı, yüksek sesle şöyle dedi: ‘Bir kimse susamışsa bana gelsin, içsin. Kutsal Yazı’da¹³⁰ dediği gibi bana iman edenin içinden diri su ırmakları akacaktır’ ”¹³¹ gibi anlayamadıkları gizemli sözler duyduklarını beyanla “hiç kimse hiçbir zaman bu adamın konuştuğu gibi konuşmamıştır”¹³² şeklinde bilgi verirler. Ferisiler bunun üzerine görevlilere ve İsa yanlısı tavır koyan Nikodim’e “ Yoksa siz de mi aldandınız? Şeriatı bilmeyen bu halk lânetlidir. Celile’den peygamber çıkmaz¹³³ sözleriyle karşı çıkarlar ve İsa’ya olan duyarsızlık ve sert muhalefetlerini bu vesile ile de vurgularlar.

İsa Mesih’in alçaltıcı en ağır sözlerle hakaret ettiği Ferisi grubunun şu suçlamaya da maruz kaldığı görülmektedir: “ Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler! Siz dıştan güzel görünen ama içi ölü kemikleri ve her türlü pislikle dolu badanalı mezarlara benzersiniz. Dıştan insanlara doğru kişilerinmiş gibi görünürsünüz ama içte ikiyüzlülük ve kötülükle dolusunuz!”¹³⁴

126 Dönemin Kutsal Kitap uzmanlarına verilen ve “efendi, hocam” anlamlarına gelen Aramice unvan. *Kutsal Kitap*, 1618.

127 Matta 23 / 5-7; Luka 20 / 45-46.

128 Matta 23 / 1-4.

129 Yuhanna 7 / 34.

130 İsa Mesih Eski Ahid’deki şu sözlere gönderme yapmaktadır: “ Bilge kişinin ağzından çıkan sözler derin sular gibidir/ Bilgelik pınarı da coşkun bir akarsu.” Süleyman’ın Özdeyişleri 18 / 4. Benzer diğer örnekler için bkz., Levililer 23 /36; Yeşaya 58 / 11; Hezekiel 47 / 1.

131 Yuhanna 7 / 37-38.

132 Yuhanna 7 / 46.

133 Yuhanna 7 / 45 / 52.

134 Matta 23 / 27 -28.

Hayrullah Örs'ün, tarifinde “Yahudi uleması arasında Musa şeriatını harfiyen uygulamak taraflısı parti / Yahudilik yaşayabilmesini bu mezhebe borçludur” ifadelerini kullandığı Ferisilerin, İsa ile aralarında geçen her diyalogu onu zor durumda bırakmak, halkın gözünde küçük düşürmek, kendilerine göre şeriatla uyuşmayan uygulamalarını, bağlılarına kanıtlamak amacıyla değerlendirdikleri görülmektedir.¹³⁵

Kudüs Mabedinin tahribi sonrası (MS.70) en önemli rakipleri olan Sadukilerin de ortadan kalkması ile mutlak bir hâkimiyet elde eden Ferisilerin İsa'ya karşı öldürmeye yönelik bu katı tutumları ayrıca, Mesih'in yeni misyonunun Ferisi öğretisi ile örtüşmezliğinin ve egemenliklerinin önüne geçecek bir gelişim sergilemeğe başlamasının doğurduğu endişeden de kaynaklanmaktadır. Ferisilerin bu keskin, acımasız ve ölümcül muhalefetleri sadece İsa ve devam eden süreçte, havarilerine değil Mesih'ten önceki dönemin vaftizcisi Yahya'ya da yönelik olmuştur.¹³⁶ Yeni Ahid bu realiteyi şu sözlerle vurgulamaktadır: “Yahya'ya gönderilen bazı Ferisiler ona ‘Sen, Mesih, İlyas ya da beklediğimiz peygamber değilsen niçin vaftiz ediyorsun?’ diye sordular.”¹³⁷ Yeni Ahid'e göre Ferisilerin (ve Sadukilerin) İsa Mesih'in çarmıha gerilmesinden birinci derecede sorumlu konumundaki etkinlikleri bütün bunlarla kalmamış, aynı şiddetli muhalefeti İsa'nın havarilerine karşı da sergilemişlerdir. İsa'nın, anılanlar tarafından çarmıha tümleç kılındığı gerçeği havarilerin dilinden “Atalarımızın Tanrısı, sizin çarmıha gererek öldürdüğünüz İsa'yı diriltti”¹³⁸ sözleriyle vurgulandıktan sonra, bu defa işkenceler havariler üzerinde yoğunlaşmıştır.

İsa'dan aldıkları yetkilerle insanları tedavi edip daha geniş kitlelere ulaşmağa başlamaları üzerine havariler, Sadukiler tarafından yakalanıp devlet tutukevine konulurlar. Geceleyin bir meleğin, zindanın kapısını açıp onları buradan çıkartan mucizesi sonrası havariler daha net bir hedef haline gelir. Yakalanıp yeniden Sanhedrin önünde mahkeme edilirler. Gameliel adlı, toplumda saygın ve mutedil bir Ferisinin müdahalesi ile havarilerle mücadeleyi bırakmağa karar verirler. Onları son defa mahke-

135 Hayrullah Örs, *Musa ve Yahudilik*, İstanbul 1966, 452. İsa Mesih'in gelenekçi haham zihniyetine karşı verdiği savaş ile Buddha'nın Hindu Brahmanlarına, Hz. Muhammed'in Cahiliye dönemi Araplarına karşı verdiği mücadelenin örtüşen yapıları vd., için bkz., Baki Adam, “Yahudilerde Din ve Gelenek Üzerine”, *İslâmî Araştırmalar*, c., 6, s., 1, Ankara 1992, 44 - 51.

136 Matta 3. bölüm.

137 Yuhanna 1 / 24 - 25.

138 Resullerin İşleri 5 / 30.

me edip kamçlattıktan ve bundan böyle İsa'nın adından söz etmemelerini emrettikten sonra serbest bırakırlar.¹³⁹

Ferisi reislerinden Nikodim adlı bir zat, İsa'nın Tanrı tarafından görevlendirildiğine, mucizelerinin ilâhi boyutlarına inandığını itiraf etmesine rağmen, Mesih ile "Tanrının Egemenliği" problemi üzerinde uzun uzun tartışır. Ferisilik adına en mutedil görüntüyü sunan Nikodim'in bu anlayışı dahi İsa'yı ve misyonunu benimsemez bir tavır sergilerken, anılan Yahudi mezhepleri mensuplarının İsa'yı reddetmeleri bu bağlamda en karakteristik yapılarından birini oluşturmuştur.¹⁴⁰

Ferisilerin diğer gruplarla işbirliği yaparak İsa'yı ortadan kaldırma emelleri, bir Sanhedrin toplantısında alınan şu karar ışığında daha bir ürkütücü boyut sergilemektedir: "Bunun üzerine başkâhinler ve Ferisiler Yüksek Kurulu toplayıp dediler ki; 'Ne yapacağız? Bu adam birçok mucizeler yapıyor. Onu böyle kendi başına bırakırsak, herkes ona iman edecek. Romalılar da gelip yerimizi ve ulusumuzu ortadan kaldıracaklar. O yılın başkâhini Kayafa 'Bütün ulus yok olacağına, halk uğruna bir tek adamın ölmesi sizin için daha uygundur. Bunu anlamıyor musunuz?'... Bu yüzden İsa artık Yahudiler arasında serbestçe dolaşamaz oldu. Başkâhinlerle Ferisiler onu yakalayabilmek için yerini bilenlerin haber vermesini buyurmuşlardı."¹⁴¹

2. Sadukiler

Gerek tarihçe gerek akîde noktasında Ferisilerden net bir çizgi ile ayrılıyorsa da İsa'nın misyonu karşısında aynı kararlı ve ölümcül muhalefeti sergilemesi bağlamında benzer görüntüler sunmaktadırlar. Sadukîlik, Tevrat hükümlerinin uygulanması ve mabet hizmetleri konusunda, yani itikat ve amelde Ferisiliğe karşıt olması ile tanınan mezhebin adıdır. "Saduki" kelimesinin menşei hakkında kesin ittifak olmamakla birlikte bazı araştırmacılar bu mezhebin adının Davud ve Süleyman'ın dönemlerinde kâhinlik makamına getirilen ve hanedanı çok uzun müddet iş başında kalan Sadok'tan¹⁴² geldiğini savunmakta ve bundan dolayı

139 Resullerin İşleri 5. bölüm.

140 Yuhanna 3. bölüm.

141 Yuhanna 11 / 47-57.

142 Eski Ahid'de Davud'un baş kâhini olarak gösterilen, adı "doğru, tam" anlamlarına gelen şahıstır: "Davud, Kâhin Sadokla öbür kâhin kardeşlerini Givon'daki tapınma yerinde Rabbin çadırının bulunduğu yerde görevlendirdi." (I.Tarihler 16 / 39.) Sadok, Davud'un görevli kâhinleri arasında anılır (II. Samuel 8 / 17.) Kutluay, 229; Gerard, 1220.

mezhebin bu adla (İbr., Sadukîm; Fr. Sadducéens) anıldığını ileri sürmektedirler. Eski Ahid’de gerek icraatlarıyla gerekse sayıca Ferisilerden daha az oranda bahsedilmeleri, dönemin Yahudi dünyasının mutlak hâkiminin Ferisilerin olmasından kaynaklanan bir durumdur. İsa Mesih’i bertaraf etmeğe çalışmaları dinî, sosyal ve siyasi düzeni ellerinde tutma arzularından kaynaklanan Sadukiler, Ferisilerin aksine aristokrat sınıfı teşkil etmişler ve Romalı yöneticilerle işbirliğine de girmişlerdir.¹⁴³

Sadukiler Yunan tesiri altında dejenere olarak Helen kültürünü kısmen benimsemişler, buna rağmen Tevrat’ın uygulanması ve Mabel hizmetleri konusunda, yani inanç ve amelde Ferisilere karşı olmaları ile tanınmışlardır. Dönemin Yahudi dünyasına hâkim mezhebi Ferisilerin olmasından dolayı Sadukiler üzerine olan kaynaklar alabildiğine azınlık sergiler. Bu kaynaklar Yeni Ahid, Josephus’un eserleri ve Sadukiler aleyhine oluşan Talmud edebiyatıdır. Asalet, kudret, aristokrasi ve servetin temsilcileri olarak siyasette etkinliklerini merkezî hayata yönlendiren Ferisilerin aksine sözlü geleneğe değil sadece Tevrat’a önem veren Sadukilerin hedeflerinden biri “Tanrı’yı terk etmeyerek, insanların kaderlerini üstlenmektir.”¹⁴⁴ Sadukilere Yahudiliğin akılcılığı savunan bir mezhebi olarak bakmak gerekir. Eski Ahid’den sadece Musa’nın kitaplarını (Tevrat) kabul eden, ölümden sonraki hayat, diriliş, cennet, cehennem¹⁴⁵ kavramlarına ve cin, melek gibi tabiatüstü varlıklara inanmayan Saduki mezhebi,¹⁴⁶ Mabel’in Romalılar tarafından tahribi sonrasında halk üzerindeki nüfuzunu tamamen kaybetmesi ile tarih sahnesinden silinmiştir.¹⁴⁷

Yeni Ahid’de altmış civarında bir tekrarla anılan Ferisilere karşı Sadukiler altı tekrarla zikredilmek gibi farklı bir kemiyet sergiler. Bu bağlamda Sadukiler dört yerde İsa’ya ve havarilerine karşı aksiyonlarında Ferisilerle birlikte anılırken, tek başlarına sadece havarilere karşı muhalefetlerinde zikredilirler:

“Kâhinler, Mabelin kumandanı ve Sadukiler, halka vaaz etmekte olan Petrus ile Yuhanna’nın üzerine yürüdüler.”¹⁴⁸

143 Resulleri İşleri 4 / 1-3.

144 Kutluay, 234.

145 “ Sadukiler Petrus’la Yuhanna’nın halka ders vermelerine ve İsa’yı örnek göstererek ölüle-
rin dirileceğini söylemelerine çok kızmışlardı ”. Resullerin İşleri 4 / 1-2.

146 *Kutsal Kitap*, 1619.

147 Kutluay, 234.

148 Resullerin İşleri 4 / 1.

“Bunun üzerine kıskançlıkla dolan baş kâhin ve yanındakilerin hepsi yani Saduki mezhebinden olanlar elçileri yakalayıp devlet tutukevine attırdılar.”¹⁴⁹

Sadukiler İsa'ya karşı olan muhalefette Ferisiler kadar ön planda görünmüyorsa da sonuç olarak İsa Mesih'in söylemlerinde bu iki grubun aynı kategoride değerlendirildiği görülmektedir. Matta İncili bu tespiti İsa'nın şu sözleri ile yansıtmaktadır.

“İsa havarilerine ‘dikkatli olun Ferisilerin ve Sadukilerin mayasından kaçının’ dedi.”¹⁵⁰

“Ekmek mayasından değil de Ferisilerle Sadukilerin öğretisinden kaçının dediğini o zaman anladılar.”¹⁵¹

Yahudi mezhepleri incelendiğinde sosyal statü açısından en etkili durumda olan grubun Sadukiler olduğu anlaşılmaktadır. Zira gerçekten de Sadukiler, İsa'nın yüklendiği misyona tümüyle zıt dünya görüşüne sahiptirler. Roma yönetimi ile işbirliği içinde olan ve yüksek rahipler soyundan geldiklerini iddia eden bu grup, Kudüs Mabedinin düzeninden de sorumluydu. Çok önemli bir icraat olarak kabul edilen Mabed faaliyetlerini yürüttükleri için başka hiçbir işle ilgilenmezler ve kendilerini yüksek sınıf olarak görürlerdi. Yaptıkları bu iş sayesinde büyük kazanç, siyasî ayrıcalık ve itibar elde etmişlerdi. Sayıları 7–8 bin civarında olan bu ruhbanların görevleri babadan oğla geçmektedir. Sadukiler bir yandan egemenliklerini garantileyen geleneği devam ettirmek isterlerken diğer taraftan da benimsedikleri Helen kültürünü yaygınlaştırmaya çalışmışlardır.

Sadukilerin inançlarının materyalizm ile paralellik arz ettiği gerçeği Yeni Ahid'den ulaşılabilecek bir sonuçtur. Ölümle birlikte ruhun da öldüğüne yani ölümden sonra bir başka hayatın var olmadığına, meleklerin, cennet-cehennemin, kaderin varlığını kabul etmiyor, dünya işlerinin dinden tamamen bağımsız olduğuna inanıyorlardı. Bunun nedeni, içinde buldukları ve etkilenmiş göründükleri Helen ve Roma kültüründen kaynaklanmaktadır. Sadukiler uzun süre iktidar etkinliği göstermiş, bu zaman zarfında İsa Mesih'e muhalefet etmek adına başta Ferisiler olmak üzere diğer dinî akımlarla ittifak halinde görünmüşlerse de nüfuz yarışı sürekli hissedilmiştir. Nihayetinde Mabedin yıkıldığı tarihle birlikte

149 Resullerin İşleri 5 / 17-18.

150 Matta 16 / 6.

151 Matta 16 / 12.

(MS.70) ortadan kalkmıştır.¹⁵² Çok köklü ve sistematik bir yapılanma sergileyen Saduki mezhebinin dağılımı buna bağlı olarak iki asrı aşan bir süreci kapsamış, önce siyasi sonra millî alanda yok olmuştur.¹⁵³

3. Yazıcılar / Din Bilginleri

Kategorik olarak aynı grup mensupları hakkında kullanılan “yazıcılar / din bilginleri” kısaca “Kutsal yazıları kopya etmek, yorumlamak ve öğretmekle ilgilenen Yahudi din adamları”¹⁵⁴ diye tanımlanmaktadır. Bu iki gruba ad olan terim “ okuma-yazma bilen, devlet yönetiminde resmî sekreterlik görevinde bulunan kişi ” anlamına gelen “scribes”¹⁵⁵ kelimesinden başka, “ yasa yapıcı ” manasına gelen “ légistes”¹⁵⁶ kavramıdır.

Eski Ahid’in verdiği bilgiler ışığında “yazıcılık” mesleğinin Kral Davud’a kadar uzanan bir uğraş olduğu anlaşılmaktadır: “ Seraya, bütün İsrail’de krallık yapan ve halkına doğruluk ve adalet sağlayan Davud’un yazıcısı idi.”¹⁵⁷ Yine Eski Ahid, Yazıcılar grubunun görev ve misyonunu şöyle açıklamaktadır: “ Tanrı’nın şeriat kitabını okuyup açıkladılar, herkesin anlamasını sağlayacak biçimde yorumladılar.”¹⁵⁸ Yazıcıların rolü Babil sürgünü sonrası dönemde daha da artmıştır. Şeriat yasalarını yorumlayıp halka bu alanda hizmet eden grup, buradan itibaren yavaş yavaş manevî liderlik konumu kazanmıştır.¹⁵⁹ İsa Mesih, geliştirmeye çalıştığı yeni Din ve misyon karşısında çok sert muhalefetleri ile karşılaştığı ve Yahudi tarihinde uzun bir geçmişe sahip bu grubu “ Vergi görevlileri”¹⁶⁰ de dahil olmak üzere halk, Yahya tarafından vaftiz edilmeyi kabul etmesine rağmen Ferisilerle birlikte Yazıcıların kabul etmemeleri”¹⁶¹ gerekçesi ile şiddetle eleştirmiştir. Yine İsa Mesih’in, öğrencileri şahsında Ferisilerce, bir Tevrat şeriat kuralı olan “ yemekten önce ellerinin yıkanması” ile ilgili suçlanması polemğinde İsa’nın “vay halinize! İnsanların farkında olma-

152 Kutluay, 234 – 235. Kadir Çınar, *Çarşıya Gerilen Hz. İsa Değildi*, İstanbul 2004, 17–18.

153 Kutluay, 229- 235.

154 Kutsal Kitap, 1613.

155 Yeni Ahid’in 12 ayrı yerinde geçmektedir. *Concordance*, “Scribe”, 662.

156 *Traduction... (TOB.)*, 1850.

157 II.Samuel 8 / 15-17. Diğer örnekler için bkz., I.Tarihler 18 / 16; 24/6. ; I.Krallar 4 / 3.

158 Nehemya 8 / 8.

159 Gerard, “scribe”, 1257.

160 İsa Mesih döneminde Roma İmparatorluğu adına Yahudi halkından vergi toplayan ve bu yüzden sevilmeyen görevlilerdir. Kutsal Kitap, 1621.

161 Luka 7/ 29-30.

dan üzerlerinde gezindiği belirsiz mezarlara benziyorsunuz”¹⁶² sözleriyle suçlaması üzerine Yazıcıların “ bunları söylemekle bize de hakaret ediyorsun”¹⁶³ serzenişlerine İsa, çok ağır hakaretlerle cevap verir: “ Sizin de vay halinize ey Yazıcılar! İnsanlara taşınması güç yükler yüklersiniz kendiniz ise bu yükleri kaldırmak için parmağınızı kımıldatmazsınız.”¹⁶⁴

İsa Mesih’e karşı, diğer gruplar ile birlikte en katı muhalefetle karşılıklıta bulunan Yazıcılar ve din bilginleri, Kral Hirodes’in çok önemli hususlarda fikirlerine başvurma ihtiyacı hissedecek seviyede önemli bir dinî-siyasî gruptur. Yeni Ahid’in bir yerinde Hirodes, İsa’yı kastederek “Yahudilerin kralı olarak doğacak çocuk nerede?”¹⁶⁵ sualine cevap bulmak için başkâhinlerle birlikte bunları da davet etmiş ve fikirlerini sormuştur. Roma İmparatorluğu ve halkın¹⁶⁶ büyük bir kesimi nazarında yüksek itibara sahip olan bu grup İsa Mesih’in misyonunu, kendi ikbal ve idealleri ile örtüşmez gördüklerinden bütün imkânlarıyla muhalefet etmiştir. Bu bağlamda muhalefetlerini, İsa’nın öğrencilerinin “ atalarının töresine uygun davranmadıkları,¹⁶⁷ ‘yom şabat’ (cumartesi günü) yasağına hürmet etmedikleri,¹⁶⁸ oruçla ilgili şikâyetleri”¹⁶⁹ gibi konularda yoğunlaştırmışlardır. Din bilginlerinin İsa’ya karşı suikast projeleri geliştirme peşinde olduklarını İnciller şu sözlerle dile getirmektedir : “ İsa’yı suçlamak için fırsat kollayan din bilginleri ile Ferisiler ‘Şabat günü hastaları iyileştirecek mi?’ diye Onu gözlüyorlardı. İsa onların ne düşündüklerini biliyordu.”¹⁷⁰

Toplumdaki en belirgin etkinliğe sahip olan bu grubun öğretilerinin derinliği Tevrat hükümlerini çok katı kurallarla yorumlamaktan kaynaklanmaktadır. İsa Mesih döneminde Hillel¹⁷¹ adlı bir Ferisi hahamın “ Bü-

162 Luka 11 / 44.

163 Luka 11 / 45.

164 Luka 11 / 46. İsa’nın bu bağlamda ağır hakaret barındıran diğer sözleri için bkz., Luka 11 / 37- 54.

165 Matta 2 / 1-2.

166 Halktan İsa’nın mucizelerine tanık olanların şu samimi ifadeyi kullandıkları gözlenir: “ Gerçekten dünyaya gelecek olan peygamber budur (Yuhanna 6 / 14).” “İsa konuşmasını bitirince halk onun öğretimine şaşırıp kaldı. Çünkü onlara kendi din bilginleri gibi değil yetkili biri gibi öğretiyordu (Matta 7 / 29). Diğer örnekler için bkz., Matta 9 / 31; 21 / 10-11; Luka 2 / 52; 19 / 47-48.

167 Luka 14 / 1-2.

168 Luka 14 / 5-6.

169 Luka 5 / 33-35.

170 Luka 6 / 7 – 8; Matta 12 / 10; Markos 2 / 24.

171 Rops, 320 ; Baki Adam, “Yahudilerde Din ve Gelenek Üzerine”, *İslâmî Araştırmalar* c. 6, s. 1, Ankara 1992, 47.

tün şeriat 'sana yapılmasını istemediğin bir şeyi sen de başkalarına yapma' ilkesinden ibarettir... Ruhum yeryüzünde misafirdir ve benim ona karşı merhamet gibi bir görevim vardır. Alçakgönüllülük benim kılavuzumdur... İnsan gibi adam ol." gibi söylemleri İsa Mesih'i yansıtan ve misyonunu temsil eden öğretiler iken, Yazıcılar (ve Ferisiler)' in yapısı bu karaktere uymayan bir süreç ile tarihe geçmiştir.

Yahudi dinsel gruplarının siyasî- dinî anlayışlarında ve eğilimlerinde en ilginç olanların Yazıcılar olduğu görülmektedir. Yahudi tarihçisi Josèphe'e göre Yazıcılar Tevrat'ın hükümlerini en bağnaz boyutlarda yorumlayan karakterleriyle kendilerine itiraz edenleri öldürmekte tereddüt etmemişlerdir. Bu yüzden Roma polisini en fazla uğraştıran gruplardan biri olmuştur.¹⁷² İsa'nın, muhalefetleri ile karşılaştığı üçüncü grup olan Yazıcıların, bütün hedefleri Yahudi bağımsızlığını yeniden kurmaktır. Bunlara göre yabancı egemenliğini kabul etmek ve onlara vergi vermek Tanrı'yı inkâr ile eş anlamlıdır. Yazıcıların hareket tarzı yabancıları ve bunlarla işbirliği yapan Yahudileri öldürmek, baskı yapmaktır. Bunun için de özel yöntemler geliştirmişlerdir¹⁷³.

İsa Mesih'e muhalif gruplardan Yazıcılar, diğer karşıt mezhep mensupları olan Ferisiler ve Sadukilerden, Yeni Ahid'den başka Eski Ahid' de de zikredilmek suretiyle ayrılan bir özellik sergiler. Diğer taraftan Eski Ahid'in beş ayrı yerinde isimleri geçen bu grubun en önemli büyüğünün, Yazıcı Ezra olduğu realitesi, Eski Ahid kaynaklı bir bilgide şu sözlerle verilmektedir: "Ezra, İsrail'in Tanrısı Rabb'in Musa'ya verdiği en iyi bilen bilgindir."¹⁷⁴

Yahudi tarihinde çarmıha giden süreçte çok işlevsel bir konumda görünen "din bilginleri", İsa Mesih'in misyonuna şiddetle muhalefet etmiş, bunun karşılığında Ferisiler ve Sadukiler kadar İsa Mesih'in kınamasına maruz kalmışlardır. İsa'nın, Yeni Ahid'deki "doğruluğunuz din bilginleriyle Ferisilerinkini aşmadıkça Göklerin Egemenliğine giremezsiniz"¹⁷⁵ ifadeleriyle sözünü ettiği din bilginleri (yazıcılar; scribes) bu gruptur.

"Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler!"¹⁷⁶ sözlerinde olduğu gibi İsa'nın, aşağılayıcı dozu çok yüksek üslupla itham ettiği din

172 Rops, 320.

173 Mehmet Paçacı, "Allah'ın Krallığı' Sendromu ve Günümüz Müslümanları", *İslâmî Araştırmalar*, c.,7, s.,2, Bahar dönemi, Ankara 1994, 184.

174 Ezra 7 / 6.

175 Matta 5 / 20.

176 Matta 23 / 13.

bilginleri, Yeni Ahid'e göre muhalefetleri ile İsa aleyhine çarmıh sürecini hazırlayan, en aktif grupların başında gelmektedir. Hıristiyan Kutsal Kitabı'nda İsa'nın "peygamberleri öldürenlerin torunları olduğunuza kendiniz tanıklık ediyorsunuz. Haydi, atalarınızın başlattığı işi bitirin!"¹⁷⁷ sözleriyle hakaret ettiği anılan grubun şu türlü aşağılayıcı suçlamaya maruz kaldıkları da görülmektedir: "Sizi yılanlar, engerek soyu! Cehennem cezasından nasıl kaçacaksınız? İşte bunun için size peygamberler, bilge kişiler gönderiyorum. Bunlardan kimini öldürecek, **çarmıha gereceksiniz**... Size doğruyu söyleyeyim, bunların hepsinden bu kuşak sorumlu olacaktır."¹⁷⁸

Yazıcıların, İsa Mesih adına çarmıha giden süreçte ne denli özne olduklarının en çarpıcı örneklerinden bir diğeri konu, Yeni Ahid'de şu ifadelerle anlatılmaktadır: "İsa öğrencilerine şöyle dedi: 'Biliyorsunuz iki gün sonra Fışış bayramıdır ve İnsanoğlu çarmıha gerilmek üzere ele verilecek'. Bu sırada başkâhinler ve halkın ihtiyarları Kayafa adlı başkâhinin sarayında toplandılar. İsa'yı hileyle tutuklayıp öldürmek için düzen kurdular. 'Ama bayramda olmasın ki halk arasında kargaşa çıkmasın' diyorlardı."¹⁷⁹ İsa Mesih'in Yazıcıları suçlamasının bir nedeni de İsa hakkında "Onda kötü ruh var" demeleridir. İsa İncillerde şöyle demektedir: "İnsanların işlediği her günah, ettiği her küfür bağışlanacak, ama Kutsal Ruh'a küfür eden asla bağışlanmayacak. Böyle biri silinmeyecek bir günah işlemiştir. Bu sözleri ' Onda kötü ruh var ' dedikleri için söyledi."¹⁸⁰

Bu üç grubun temel hedefleri "İsrail oğulları bir Tanrı'ya inanmasına rağmen hâlâ dinsizlerin (Mısır, Helen) tahakkümü altında ezilmektedir. Niçin Tanrı'nın yardımı bir türlü gelmiyor, yani 'Tanrı'nın Egemenliği' kurulamıyor ve kâfir devletler Yahudileri eziyordu" cümlesi ile özetlenebilecek bir idealdir. İsa Mesih'in, Tanrı'nın Egemenliği müjdesi ile örtüşen hedefinin gerçekliğini gözleyen bu gruplara yönelttiği tenkitleri İncillerde geniş yer işgal edecek genişliktedir.¹⁸¹ Bu konudaki son örneğimizin şu İncil ifadesinin olmasında yarar bulunabilir: "Ferisi, Mabedde ayağa kalkarak 'Ey Tanrım, sana şükrederim ki ben başkaları gibi soyguncu, haksız, zina eden veya şu vergi memuru gibi değilim. Haftada iki defa

177 Matta 23/ 29-31.

178 Matta 23 / 33 - 36. Diğerleri için bkz., Matta 23/5 ;13-14; 16-17.

179 Matta 26 / 1-5; Markos 14 / 1-2; Luka 22 / 1-6; Yuhanna 11 / 47- 49.

180 Matta 12/32; Markos 3/28 -30; Luka 12 /10. Bkz., L'Abbé C. Fouard, *La vie de N.-S. Jésus-Christ*, Paris 1904, 347-48.

181 Paçacı, 189, 184 -185.

oruç tutarım, gelirim ondalığını veririm.' Vergi memuru ise uzakta durmuş gözlerini göğe doğru kaldırmak bile istemiyor, ancak göğsünü döve rek 'Tanrım, ben günahkâra merhamet et' diyordu."¹⁸²

Bütün bunlardan anlaşılan odur ki gelenekçi ve şekilci bu gruplar İsa'nın geliştirmeye çalıştığı yeni oluşuma işlerine gelen şekliyle yaklaşmaktadır. Rabbinik zihniyetin ahlakî olgunluktan ziyade çarpık bir mantığa oturan keyfiyeti, İsa'nın karşısındaki en büyük problem olarak durmuş ve kendisine, İncillere göre, çarmıha götüren süreçteki zemini hazırlamıştır.¹⁸³

Sonuç olarak buraya kadar sözü edilen bu üç Yahudi grubunun İsa Mesih'i ortadan kaldırmak emellerini İncillerden bir ifade ile özetlemek gerekirse, şu sözler, bu alanda son derece belirleyici bir anlam içermektedir: "Bunun üzerine Ferisiler dışarıya çıktılar, İsa'yı yok etmek için anlaşılar."¹⁸⁴ "Ağzından çıkacak bir sözle İsa'yı tuzağa düşürmek için fırsat kolluyorlardı"¹⁸⁵

SONUÇ

Dünya üzerindeki en yoğun nüfusu sahip Hıristiyanlık ve İslâmiyet'i asırlardır meşgul eden teolojik bir problem olan "çarmıh" inancı, yansıyan birçok çehresi ile dinlerin bünyesindeki dogmatik, vahiy ve mantık bütünlüğü içinde günümüze kadar ulaşmıştır. Hıristiyanlık açısından en görünen yüzü olan trajedi figürünü iman platformuna taşıyarak var olan çarmıh inancı, karakterine "ilâhlık" niteliği yüklenen İsa Mesih'in şahsında Tanrı ve ölüm düalitesinin örtüşmezliği, onu çok tartışılır kılan yegâne algı biçimi olmuştur.

Bir Kutsal Kitap etüdü sonucunda bu konuda çıkartılacak ana fikir, İsa'yı çarmıhta tümleç kılan unsurun biline gelenin aksine Roma Valisi Pılatos değil (Matta 27/15-26; Markos 15/2-15; Luka 23/3-5,13-25; Yuhanna 18/33, 19/11-16) dönemin Yahudi mezhepleri mensupları Ferisiler, Sadukiler ve diğer Yahudi ruhbanlarının (Markos 3/6;Yuhanna 19/,7) pagan Roma siyasî otoritesine yaptıkları baskı ve tahriklerdir. Bu grupların İsa Mesih'e muhalefetlerinin başlıca sebebi, kendisini Tanrı'nın oğlu olarak tanıtmış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda ma-

182 Luka 18 / 9 - 13. Paçacı, 189, 185.

183 Adam, "Yahudilerde...", 48.

184 Matta 12 / 14.

185 Luka 11 / 54.

lum kanlı sonun faileri olarak, anılan grupların işaret edilmesi “antise-mitik” bir ön yargı değil, İncillerin vurgulamaları ışığında Hıristiyan dün-yasının da tarihî kabulüdür. Yeni Ahid’in verdiği bilgilerin kaynağını oluş-turan “Ferisiler İsa’yı yok etmek için anlaştılar; ağızından çıkacak bir sözle onu tuzağa düşürmek için fırsat kolluyorlardı” gibi ifadelerden, anılan sonucu çıkarsamak zor olmasa gerektir.

İncillerde onaylandığı biçimiyle bu çerçeveyi oluşturan çarmıh, so-nuç olarak bir beşerin ölümü üzerine yoğunlaşan öğretinin odak noktası-nı teşkil etmektedir. Bu derin havzayı oluşturan vurgulamaların kayna-ğında havariliği ve öğretileri son derece tartışmalı bir Hıristiyan büyüğü olan Pavlus’un yorumları mevcuttur. Hıristiyanlığın teolojik yapısını oluş-turmakta başlıca etkinliğe sahip olan Pavlus, mektuplarıyla İsa’nın dün-yevî hayatından çok çarmıhta ölümü, dirilmesi, aslı günahı affettirmesi, kurban, kefarete gibi inançların gelişmesi ve yerleşik dogma kazanmasın-da en önemli rolü oynamıştır. Burada göz ardı edilmemesi gereken bir başka karakterin de İsa’yı dönemin siyasî otoritesine iletmeleri amacıyla Yahudilere ihbar eden İskaryotlu Yahuda’dır. İncillerin, hakkında ismini ve icraatı üzerine detay bilgiler de vererek işaret ettiği Yahuda, otantik İncillerin aksine Barnaba İncili’nde (ve Kur’an’da) İsa’ya benzetilerek çar-mıha gerilen kişi olduğu bağlamında ele alınmıştır. Esasen İsa’nın ölümü ile ilgili bakışın oluşturduğu bilgiler bağlamında Kur’an ile İnciller arasın-da asla örtüşmez bir karakter vardır. Yani bu konuda İncillerin verdiği hiçbir bilgi Kur’an tarafından onaylanmamaktadır. Dolayısıyla İslâmiyet noktasından çarmıhın İncillerde anlatılan çerçevesinin bir Müslüman ta-rafından kabul edilebilir çehresi olmadığı tartışma götürmez bir gerçektir.

